

To cite this article: Ünlü, M. & Eldurmaz, T. (2018). The future of regional leadership and Turkey's position compared to the middle eastern undergraduate students. *International Journal of Geography and Geography Education*, 38, 69-90.

Submitted: May 28, 2018

Revised: June 13, 2018

Accepted: June 19, 2018

THE FUTURE OF REGIONAL LEADERSHIP AND TURKEY'S POSITION COMPARED TO THE MIDDLE EASTERN UNDERGRADUATE STUDENTS²⁰

Orta Doğulu Lisans Öğrencilerinin Gözünde Bölgesel Liderliğin Geleceği ve Türkiye'nin Durumu

Mehmet ÜNLÜ²¹

Tolga ELDURMAZ²²

Özet

Bu araştırma ülkemizde yaygın olan "Orta Doğu'daki karmaşanın nedeni Batılıların Osmanlı Devletini parçalaması" ve "bölgedeki huzuru, güvenliği yine biz Türkler sağlayabiliriz" algılarının Orta Doğu'daki karşılığını ve Orta Doğuluların ülkemize bakışını belirlemek için yapılmış nicel bir araştırmadır. Bu kapsamda veri toplamak amacıyla Orta Doğu ülkelerinden Türkiye'ye lisans ve lisans üzeri eğitim almaya gelen üniversite öğrencilerine bir anket yapılırken aynı zamanda 21.yy'da değişen Türk dış politikası ve bölgesel hamlelere yönelik literatür taraması yapılmıştır. Elde edilen bulgulara göre Orta Doğulu öğrenciler bölgesel bir lider olarak Türkiye, İran ve Suudi Arabistan'ın ön plana çıkarttıkları görülmektedir. Bu karşılık İran'ı ve Suudi Arabistan'ı lider olarak gören öğrencilerin büyük bir kısmının bölgesel liderin Türkiye olması gerektiğini savundukları görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Orta Doğu, Türkiye, Liderlik, Dış Politika

Abstract

This research is a quantitative survey to determine the value of the perceptions of "the cause of the chaos in the Middle East is the fact that the western people have broken up the Ottoman State" and "we Turks can provide peace, security in the region" in the Middle East and the viewpoint of the Middle East towards our country. In this context, in order to collect data, while conducting a survey for university students from Middle East countries who come to Turkey to study on undergraduate and graduate degrees, also a literature scanning for ever-changing Turkish foreign policy in the 21st century and regional moves have been made. According to the findings, Middle Eastern students are regarding Turkey, Iran and Saudi Arabia in the forefront as a regional leader. It has been observed that most of the students who have seen Iran and Saudi Arabia as leaders, have argued that the regional leader should be Turkey.

Keywords: Middle East, Turkey, Leadership, Foreign Policy

²⁰ This article was written on the basis of master thesis entitled "Turkey's position and leadership in the Middle East in the eyes of the Middle East communities".

²¹ Assoc. Prof., Marmara University, Atatürk Education Faculty, Third Floor, Room Number: 302, Göztepe Campus, Kadıköy, 34722, İstanbul, TURKEY., munlu@marmara.edu.tr

²² Correspondence to: MA Student., Geography Teacher, Final High School, Avcılar, 34310, İstanbul, TURKEY., tolgaeldurmaz@marun.edu.tr

GİRİŞ

Orta Doğu dediğimiz zaman pek çoğumuzun aklına ilk gelenler petrol, savaş, terör, çatışma, geri kalmışlık gibi olumsuz kavramlardır. Bu olumsuz kavramlarla imgelenen bölgeyi Orta Doğu olarak ilk defa Alfred Thayer Mahan 1902 yılında Arabistan ile Hindistan arasındaki bölgeyi ifade etmek için kullanmıştır (Çelik ve Gürtuna, 2005: 17). Bu bölgeyi tanımlamak ya da sınırlandırmak oldukça zordur. Bu zorluğun sebebi bölgeyi kendi çıkarları doğrultusunda yönetmeye çalışan büyük güçlerin dış politikalar doğrultusunda Orta Doğu'yu farklı görmeleridir. Özey bu durumu şöyle özetlemiştir:

"Kendisini tek süper güç olarak gören Birleşik Devletler, Orta Doğu bölgesinin sınırlarını Kuzeybatı Afrika kıyılarından Pakistan'a kadar geniş tutar. Rusya, Orta Doğu bölgesinin sınırlarını dar alanlı olarak düşünürken İngiltere ise bugün genel olarak kabul edilen sınırları çizer. İngiltere bölge sınırlarını çizerken özellikle petrolü ön planda tutar." (Özey, 2014: 375).

Orta Doğu kavramı ünlü Şarkiyatçı Edward Said (2012: 26)'in de dikkat çektiği gibi "Orta Doğu kavramı objektif bir gerçekliği olmayan, kendini Dünya'nın merkezinde konumlandırın ve buna bağlı uzaklık tarifleri ortaya koyan Avrupalının ürettiği göreceli bir kavramdır.". Orta Doğu'yu tanımlayanlardan birisi de Anthony Sampson'dur. Ona göre (Sampson, 1976)

"Bugün Orta Doğu'nun iki farklı haritası vardır. Biri, çoğu yeni olan ülkeleri gösterir. Diğeri ise, değişik renklerle ayrılmış, petrol şirketlerinin nüfuz bölgelerini, petrol arama, üretme ve satma haklarını belirler. Bu değişik renklere ayrılan bölgelerin üzerinde IPC, KOC, ARAMCO, AOC gibi sözcükler vardır. Bunlar petrol şirketlerin birleşmesiyle kurulmuş anonim ortaklıkları simgeler." (Özey, 2014: 374).

Tüm bu sınırlandırmalara ve tanımlamalara baktığımızda Orta Doğu'nun çıkar çevrelerince günümüz dünyasının en önemli sıcak çatışma bölgesi haline getirildiği görülmektedir. Peki Orta Doğu tüm tarihi boyunca sürekli bu olumsuzluklar içerisinde mi kaldı? Bu sorunun cevabı kısmen evet kısmen ise hayırdır.

Türklerin İslamiyet'i kabulü ve Orta Doğu'ya girişinden itibaren İslam Dünyası ve Orta Doğu Türklerden, Türkler de İslamiyet'ten ve Orta Doğu'dan bağımsız düşünülemez hale gelmiştir. Medeniyetin başlangıcından beri Orta Doğu sürekli farklı devletlere ev sahipliği yaparken son bin yılda bu devletlerin çoğunluğunu Türkler kurmuştur. Özellikle Osmanlı Devleti döneminde Orta Doğu'nun en parlak dönemini yaşaması, ekonomisinin gelişmesi, huzur ve güven ortamının sağlanması Türklerin bölgedeki imajını güçlendirmiştir. Ancak I. Dünya Savaşı öncesindeki faaliyetler ve sonrasındaki dönemde Osmanlı Devleti'nin yıkılması, bölgede yeni devletlerin kurulmasıyla başlayan dönem pek çok farklı olay, istikrarsızlık, kaos ve geri kalmışlığı getirmiştir. Kurulan yeni Türkiye Cumhuriyeti, Atatürk'ün vefatı sonrasındaki dönemlerde yanlış dış politikalarla Orta Doğu'dan uzaklaşmıştır. Bu yanlış politikalar sonucu Orta Doğu'da bizden hoşlanmayanlar olduğu gibi ülkemizde de Türkiye'yi Orta Doğulu görmeyen ve kardeş halkları küçük gören bir kesim söz konusudur. Ancak özellikle 21.yy itibarıyla Türkiye'de dış politika anlayışı değişmiştir. Türkiye'nin çoklu bölgesel kimliklerinden biri olarak Orta Doğu ile ortak tarih, kültür, din ve coğrafi yakınlıkla kurulan ve yeni dış politika enstrümanlarıyla desteklenen bağ, Türkiye'yi bölgeye yönelik geçmişte genellikle güvenlik öncelikli bakış açısından gittikçe daha farklı ve kompleks ilişkiler gerektiren bir yerde konumlandırmaktadır (Sever, 2012: 1).

YÖNTEM

Bu araştırmada Türkiye'de değişen dış politika anlayışı doğrultusunda Orta Doğu'ya gösterdiği yakın ilginin Orta Doğulular tarafından nasıl algılandığının ortaya çıkarılması ile "Orta Doğuluların gözünde Türkiye'nin yeri neresi?", "Orta Doğu'nun bugünkü durumunun nedeni nedir?", "Laik ve demokratik Türkiye Orta Doğu için rol model ülke midir?", "Türkiye'nin Filistin sorunu ve Arap Baharı politikalarının bölgedeki yansımaları nedir?", "Bölgenin lideri kim?", "Türkiye Orta Doğu'ya lider olabilir mi?" gibi sorularının cevaplandırılması amaçlanmaktadır. Bu araştırma tarama deseni ile yürütülmüş nicel bir araştırmadır. Genel tarama modelinin kullanıldığı bu araştırmada veri toplama aracı olarak anket tekniği uygulanmıştır. İnsanların taşıdıkları karakteristiklerin, gösterdikleri davranışların, benimsedikleri kanı ya da görüşlerin ve sahip oldukları tutumların öğrenilmesinde belki de en güvenilir kaynak kendileri, onların sözlü ya da yazılı açıklamalarıdır (Balci, 2016: 148). Bu nedenle anket tekniği ana veri toplama aracı olarak kullanılmıştır.

Anketin katılımcıları Orta Doğu'dan ülkemize lisans ve lisans üzeri eğitim almaya gelen öğrencilerdir. Araştırmanın evrenini bu grup oluşturmaktadır. Ancak araştırmanın evrenini oluşturan tüm bu bireylere ulaşmak mümkün olmadığı için bir örneklem grubu oluşturulmuştur. Araştırmanın evrenini örneklem grubuna indirgemek için herhangi bir kriter belirlenmemiştir. Yani katılımcıların herhangi bir özelliği doğrultusunda evrenden ayrılan bireyler oluşturulmamaktadır, rastgele seçilmiş bireylerdir.

Veri toplama aracı olarak hazırlanan anket (Ek 1.) 343 Orta Doğulu lisans ve lisans üzeri öğrenciye uygulanmıştır. Anket formu üniversitelerimizin TÖMER birimlerinde Türkçe öğrenimini almış ya da almakta olan öğrencilere Google Forms

üzerinden elektronik ortamda uygulanmıştır. Anket sorularının siyasi boyutundan dolayı beklenen katılım düzeyinin altında kalmıştır. Buna rağmen 343 kişi ankete katılmıştır. Anketlerden sadece bir tanesi katılımcının ülkesinin dar ya da geniş anlamda Orta Doğu sınırları içerisinde yer almadığı için değerlendirmeye alınmamış, 342 anket formu analiz edilmiştir. Ayrıca anket her ne kadar Türkçe öğrenimi almış bireylere uygulanmış olsa da soruların anlaşılabilirliği açısından Türkçe ve İngilizce dil seçenekleri ile uygulanmıştır.

Dört bölümden oluşan anket toplam 22 soru içermektedir. Anketin birinci bölümü katılımcıların demografik durumunu ölçmeye yöneliktir ve 5 sorudan oluşmaktadır. İkinci bölüm katılımcıların Orta Doğu'ya dair görüşlerinin ölçüldüğü 4 soruluk kısımdır. Anketin üçüncü bölümünde ise katılımcıların Türkiye ve Türkiye'nin Orta Doğu politikalarının değerlendirmesini amaçlayan 11 soru yer alır. Dördüncü bölümde ise 2 soru yer almaktadır.

Anketten elde edilen veriler Google Forms'un hazır çıkarttığı grafikler ve yüzdeler üzerinden analiz edilmiştir. Ayrıca SPSS benzeri bir veri analiz yazılımı kullanılmamıştır. Elde edilen veriler doğrultusunda ulaşılan sonuç araştırmayı tümevarımsal bir araştırma kılmaştır.

BULGULAR VE YORUMLAR

Katılımcıların Demografik Durumlarına Yönelik Bulgular

18 ile 37 yaş arasında değişkenlik gösteren katılımcıların yaş gruplarına göre yüzdeler oranı Tablo 1. de görüldüğü gibidir. En çok 27 yaşında katılımcılar görülürken örneklem grubunun medyan yaşının 25,01 olduğu tespit edilmiştir.

Yaş	Katılımcı Sayısı	Yüzdeler Dilim (%)
18 – 20	32	9,4
21- 25	158	46,1
26 - 30	132	38,5
+30	21	6,3
Toplam	343	100

Örneklem grubunun %24,56'sını oluşturan ve 84 kişiden oluşan Suriyelileri 45 kişi ile Iraklılar (%13,15) ve 37 kişi ile Filistinliler (%10,81) takip etmektedir.

Ülke	Katılımcı	Yüzdeler Dilim (%)
Afganistan	3	0,88
Azerbaycan	2	0,58
Bahreyn	6	1,75
Birleşik Arap Emirlikleri	2	0,58
Cezayir	5	1,46
Fas	1	0,29
Filistin	37	10,81
Irak	45	13,15
İran	30	8,77
İsrail	8	2,33
Katar	12	3,5
KKTC	2	0,58
Kuveyt	11	3,21
Libya	4	1,16
Lübnan	14	4,09
Mısır	19	5,55
Pakistan	7	2,05
Somali	6	1,75
Sudan	2	0,58
Suriye	84	24,56
Suudi Arabistan	7	2,05
Tunus	5	1,46
Umman	6	1,75
Ürdün	13	3,8
Yemen	11	3,21
Toplam	342	100

Anket çalışmasına Türkiye genelinden 46 farklı üniversitede öğrenim gören kişi katılmıştır. Örneklemi oluşturan bireylerin okul dağılımına baktığımızda 90 kişi (%26,31) İstanbul Üniversitesi başı çekmektedir. İstanbul Üniversitesi'ni 34 kişi

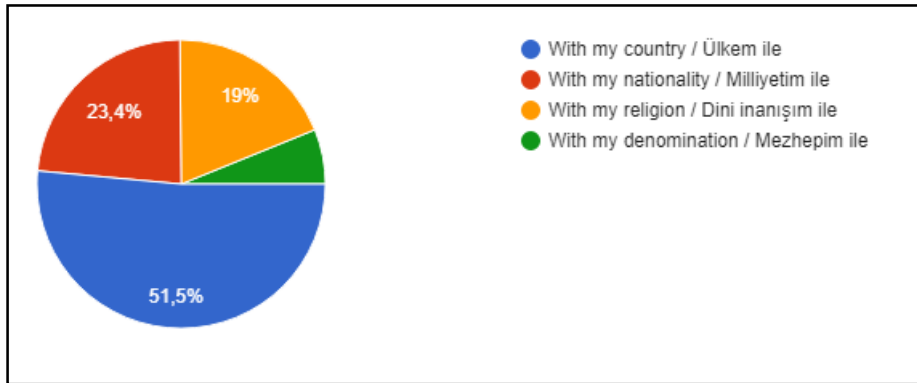
(%9,94) ile İstanbul Aydın Üniversitesi, 29 kişi (%8,47) ile Marmara Üniversitesi ve 22'şer kişi (%6,43) İstanbul Teknik Üniversitesi ile Kocaeli Üniversitesi takip etmektedir.

Ankete katılan bireylerin Türkiye'deki devlet ya da vakıf eli ile açılmış üniversitelerde 68 farklı bölümde okudukları tespit edilmiştir. Bu bölümler, bağlı oldukları fakültelerin adı altında toplanarak çalışmamızda gruplandırılmıştır. Bu gruplandırmaya göre ön plana çıkan mühendislik fakülteleri olmuştur. Anketin katılımcılarının 121 tanesi (%35,39) mühendislik fakültesi öğrencisidir (Tablo 3.). Mühendislik fakültesi öğrencilerini sırasıyla 74 kişi ile (%21,64) iktisadi ve idari bilimler fakültesi öğrencileri, 48 kişi ile (%14,03) tıp fakültesi öğrencileri ve 32 kişi ile (%9,35) hukuk fakültesi öğrencileri takip etmiştir. Öğrenciler okudukları bölümler itibarıyla ülkelerine geri döndüklerinde önemli mevkilerde görev yapacak, ülke yönetiminde ve ülke kalkınmasında söz sahibi olacak bireyler oldukları saptanmıştır.

Tablo 3: Katılımcıların Okudukları Fakültelere Göre Dağılımı

Üniversitede Okuduğunuz Bölüm	Katılımcı	Yüzdeler Dilim (%)
Mühendislik Fakültesi	121	35,39
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	74	21,64
Tıp Fakültesi	48	14,03
Hukuk Fakültesi	32	9,35
Fen Fakültesi	19	5,55
Edebiyat Fakültesi	18	5,26
İletişim Fakültesi	12	3,51
Eğitim Fakültesi	5	1,47
İlahiyat Fakültesi	4	1,16
Diğer Fakülteler	9	2,67
Toplam	342	100

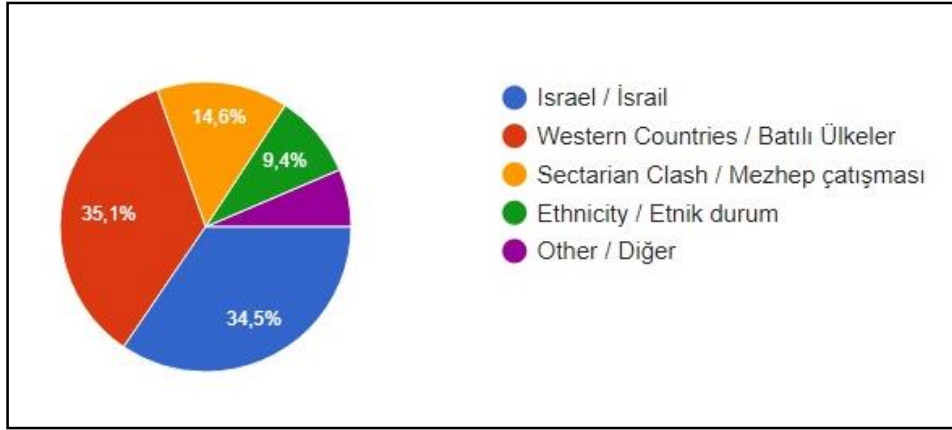
Katılımcılara anketin bu kısmında son olarak kendilerini Ortadoğu içerisinde nasıl tanımladıkları sorulmuştur. "Orta Doğu'da yaşayan birisi olarak kendinizi nasıl tanımlıyorsunuz?" şeklindeki soruya katılımcıların 176'sı (%51,5) kendilerini kendi ülkelerinin vatandaşı (İranlı, Iraklı, Suriyeli vb.) olarak tanımladıklarını belirtmiştir. 80 katılımcı (%23,4) milliyeti ya da etnik kökeni ile, 65 katılımcı (%19) dini inanışı ile kalan 21 katılımcı (%6,1) ise mezhebi ile kendisini tanımlamaktadır (Şekil 1).

Şekil 1: Katılımcıların Birinci Bölümün Beşinci Sorusuna Cevap Dağılımı

Katılımcıların Orta Doğu'ya Yönelik Algılarına Yönelik Bulgular

Anketin ikinci bölümünün ilk sorusu "Orta Doğu'daki kaosun nedeni nedir?" şeklindedir. Bu soruya katılımcıların 120'si (%35,1) Batılı ülkeleri Orta Doğu'daki kaostan sorumlu tutmuştur (Şekil 2).

Şekil 2: Katılımcıların İkinci Bölümün Birinci Sorusuna Cevap Dağılımı

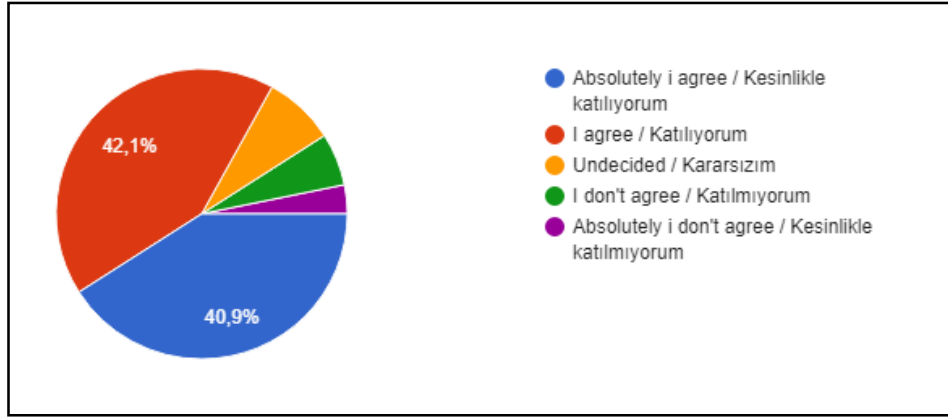
Anketin ikinci bölümün ikinci sorusu araştırmanın hipotezinin kurulduğu aşamadaki en önemli argümanımız üzerine oluşturulmuştur. “Orta Doğu, Osmanlı zamanında sakin ve huzurlu bir yerd. Ancak Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra Osmanlı Devleti yıkıldı. Orta Doğu haritası yeniden çizildi. Orta Doğu bu şekilde kaosa sürüklendi.” önermesini katılımcıların değerlendirmesi istenilmiştir. Gerçekten de Osmanlı Devleti Orta Doğu ekonomisine istikrar kazandırmış ve onu genişletmiştir (Gelvin, 2016: 40). Yavuz Sultan Selim’in döneminde Orta Doğu’ya açılan Osmanlı Devleti bölge halkına en parlak yıllarını yaşatmıştır. Osmanlıların bu döneminde bölge ve bölge halkı ile etkileşimini Masters şöyle özetlemektedir:

“Arap topraklarının ilhak edilmesi Osmanlı sultanları ile Arap tebaası arasında dört yüz yıl sürecek olan bir ilişkiyi başlattı. Bu ilişki Osmanlı Devleti’nin diğer halklarının da yönetildiği vassallık sistemine dayanıyordu. Tüm tebaanın içinde belki de sadece Arap eliti Osmanlı rejimini kendisiyle özdeşleştiriyordu. Osmanlı sultanlarının hac yollarını ve Arabistan’ın kutsal şehirlerinin koruyucuları olmalarının yanı sıra, kâfir ve sapkınlar karşı Sünni İslam’ın savunucuları olarak elde ettikleri meşruiyeti sultan ve Arap topraklarındaki Sünni tebaa arasındaki ilişkiyi zamanla bir tür iş birliğine dönüştürdü. Asıl siyasi güç İstanbul’daydı ancak Sünni Araplar devletin devamlılığının kendi çıkarlarına olduğunu kabul ediyor ve başarısı için dua ediyorlardı.” (Masters, 2017: 36)

Ancak bu durum 18.yy itibariyle bozulmaya başlamıştır. İsmi Orta Doğu ile özleşen Bernard Lewis bu dönemi şöyle özetlemektedir:

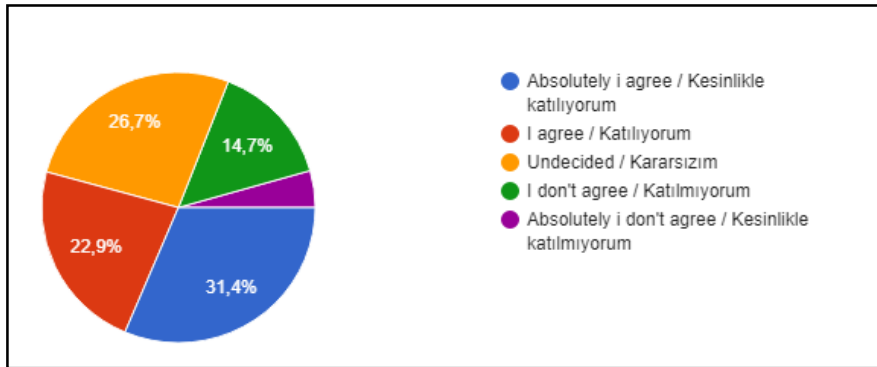
“Avrupa’yla ilişkilerinde, Orta Doğu, savaşın hızla yarattığı karmaşa ve silahlanma gerekliliği yüzünden artan bir maliyetle karşı karşıya kalmıştır. 17. ve 18. yy’daki yüksek enflasyon ekonomiyi etkilemiş, sonrasında da fiyat artışları sürmüştü. Dış ticaret, Güney Afrika, Güney Asya ve Atlantik deniz ticaret yolları nedeniyle sarsılmış, transit ticaretin düşmesi de Orta Doğu bölgesinin önemini azaltmıştır. Osmanlı Devleti’nin doğusundaki ülkelerle ticaret dengesinin bozulması, Hindistan ve İran’a doğru altın ve gümüş akışının artması başka bir etmendi. Bu süreçlerin hızlanmasında, Orta Doğu’nun nakliyat, sanayi ve tarım açısından teknolojik olarak gelişmemiş olması da büyük rol oynuyordu.” (Lewis, 2016: 358).

Bunlara tımar sisteminin bozulması ile iç güvenlik sarsılırken Osmanlı Devleti’nin savaşlarının daha uzun sürmeye başlamasının ve yenilgilerinin getirdiği ekonomik sıkıntılar da eklenince bölgede huzur bozulmaya başlamıştır. Bu karmaşaya milliyetçilik etkileri ve Vahhabi hareketi eklenmiştir. Abdulvahab, çok ilkel bir İslam’ın dönüşünü vaaz etmiştir (Özey, 2017: 171). İngilizlerin desteği ile büyüyen bu hareket Orta Doğu’yu hızla istikrarsızlaştırmıştır. Ayrıca Osmanlıların artık zafer kazanamaması ve sürekli olarak denge politikasından dolayı Batılılarla masaya oturmasını eleştirerek halkın gözündeki Osmanlı Devleti meşruiyeti zayıflatılmıştır. Denge politikası, Osmanlı Devleti varlığını korumaya ve yıkılmasını önlemek için yanına bir büyük devlet almasıdır (Armaoğlu, 2004: 43). I. Dünya Savaşı’nda bölgeye artan ilgi ve müdahaleler İngilizlerin büyük bir Arap devleti vaadi ile tavan yapmış ancak I. Dünya Savaşı sonrasında bu devlet yerine irili ufaklı pek çok yeni Arap devleti İngiliz ve Fransız mandası olarak kurulmuştur. Bu düşünce Orta Doğulu öğrenciler arasında da desteklenmektedir. Katılımcıların %83’ü (“Kesinlikle Katılıyorum” ve “Katılıyorum”) Orta Doğu’nun bugünkü karmaşık yapısının nedeninin Osmanlı Devleti’nin yıkılmasına bağlamıştır (Şekil 3).

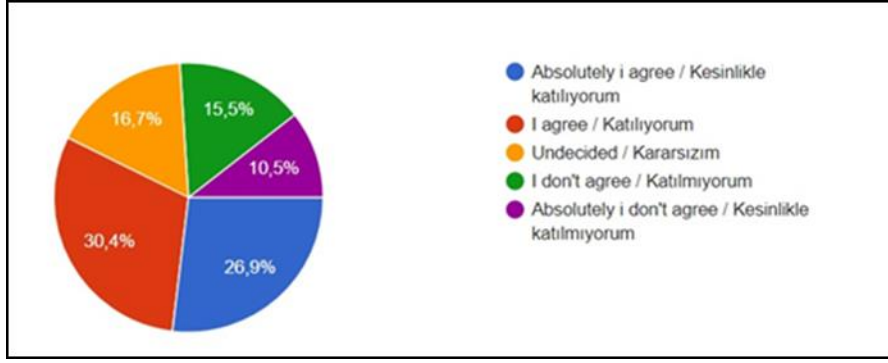
Şekil 3: Katılımcıların İkinci Bölümün İkinci Sorusuna Cevap Dağılımı

Anketin ikinci bölümünün üçüncü ve dördüncü soruları, Orta Doğu'nun yakın tarihteki en önemli toplumsal olayı olan Arap Baharı hakkındadır. 17 Aralık 2010'da, dünyanın en meşhur işportacısı Muhammed Bouazizi, yüzde otuzluk işsizlik oranına sahip bir Tunus kasabası olan Sidi Bouzid'te, belediye önünde kendini ateşe vermesi Tunus'un başkentine ulaşacak olan protestoların fitilini ateşlemiştir (Gelvin, 2014: 63). Kısa sürede bu hareket Mısır ve Libya başta olmak üzere önce Kuzey Afrika'ya daha sonra da tüm Orta Doğu'ya yayılmıştır. Arap Baharı hem Orta Doğu yerel kamuoyunda hem de uluslararası kamuoyunda “Batı Dünyasının, Arap ülkelerindeki halkları kıskırtarak, hükümetleri devirmek ve yerine kargaşa yaratarak çok zayıf ve kendilerine daha bağlı iktidarlar getirme süreci (Özey, 2017: 125)” ya da “bölgeye yeni başlangıçlar ve değişimler getiren daha fazla hak, adalet ve eşitlik için halk ayaklanması (Ayaza, 2013: 60)” şeklinde farklı farklı yorumlanmaktadır. Bu iki soruda bu iki farklı bakış açısının değerlendirilmesi istenmiştir. İkinci bölümün üçüncü sorusunda “Arap Baharı, Batı'nın kıskırtmasıdır” ifadesinin katılımcılar tarafından değerlendirilmesi istenmiştir. Katılımcıların %54,3'ü (“Kesinlikle Katılıyorum” ve “Katılıyorum”) Arap Baharı olaylarında Batılı ülkelerin parmağı olduğuna inanmaktadır. Katılımcıların %26,7'si (“Kararsızım”) ise Arap Baharının Batı provokasyonu olduğuna dair şüpheleri olduğu görülmüştür (Şekil 4).

Şekil 4: Katılımcıların İkinci Bölümün Üçüncü Sorusuna Cevap Dağılımı

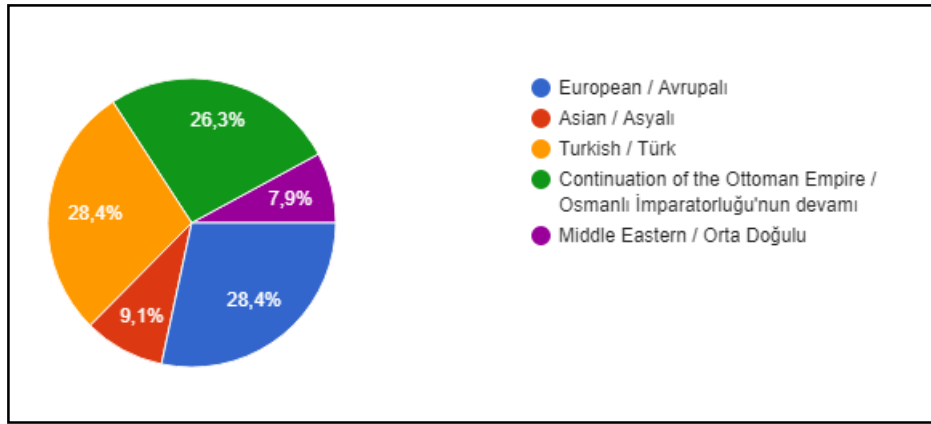
İkinci bölümün dördüncü sorusunda ise “Arap Baharı özgürlük ve eşitlik için bir halk ayaklanmasıdır” ifadesinin katılımcılar tarafından değerlendirilmesi istenmiştir. Katılımcıların %57,3'ü (“Kesinlikle Katılıyorum” ve “Katılıyorum”) Arap Baharı olaylarının daha demokratik bir ortam için halkın ayaklanması olarak görmektedir. Katılımcıların %16,7'si (“Kararsızım”) yaşanan bu gelişmelerin halk ayaklanması olarak görmekte kararsız olduğu görülmüştür. Bu şüphecî ya da kararsız katılımcıların oranı yedinci sorudaki kararsız ya da şüphecî katılımcılara göre daha az olan bir orandır (Şekil 5).

Şekil 5: Katılımcıların İkinci Bölümün Dördüncü Sorusuna Cevap Dağılımları

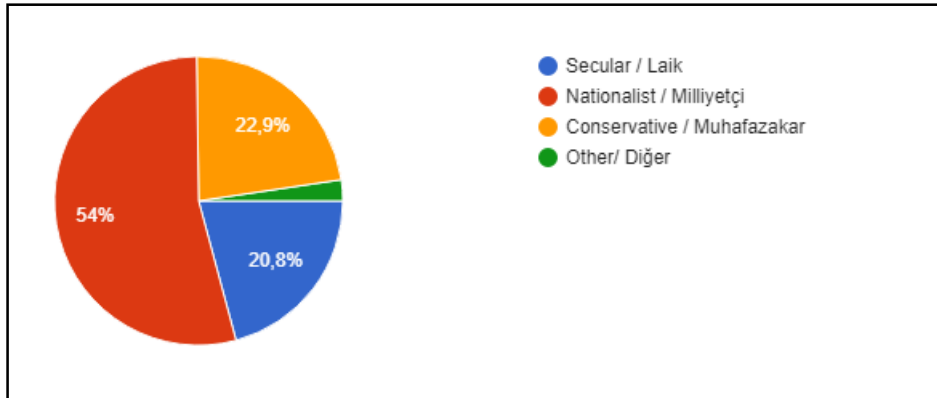
Katılımcıların Türkiye'ye Yönelik Algılarına Yönelik Bulgular

Katılımcılara göre Türkiye'nin Orta Doğu'daki yeri ve önemini belirlemek amacıyla hazırlanan üçüncü bölümün ilk sorusu "Türkiye'ye gelmeden önce bu ülkeyi nasıl tanımlıyordunuz?" şeklindedir. Bu soruda dışarıdan, bir yabancı olarak Türkiye Cumhuriyeti'nin bıraktığı izlenimi öğrenmek amaçlanmıştır. Bu soruya verilen cevaplar analiz edildiğinde Türkiye Cumhuriyeti Orta Doğuların gözünde; katılımcıların 97'sine (%28,4) göre bir Türk Devleti, 97'sine (%28,4) göre Avrupalı, Batılı bir devlet, 90'ına (%26,3) göre Osmanlı Devleti'nin devamı olarak görülmektedir (Şekil 6). Türkiye'yi Asyalı bir devlet olarak gören sayısı da Orta Doğulu bir devlet olarak gören sayısı da oldukça azdır.

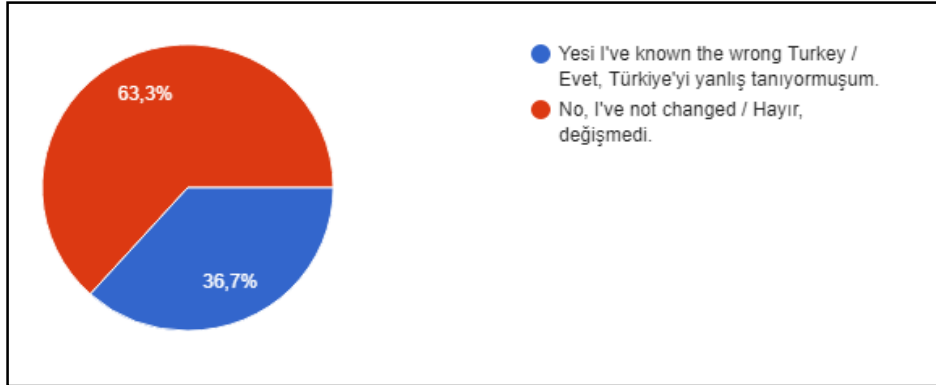
Şekil 6: Katılımcıların Üçüncü Bölümün Birinci Sorusuna Cevap Dağılımı

Üçüncü bölümün ikinci sorusu "Türk insanını nasıl tanımlarsınız?" şeklindedir. Katılımcıların 184'ü (%54) Türk insanını milliyetçi bir toplum olarak nitelendirmiştir. 78 katılımcının gözünde (%22,9) Türk insanı muhafazakârdır. 71 katılımcı (%20,8) Türk insanını seküler bir yaşam sürdüğünü söylemiştir (Şekil 7).

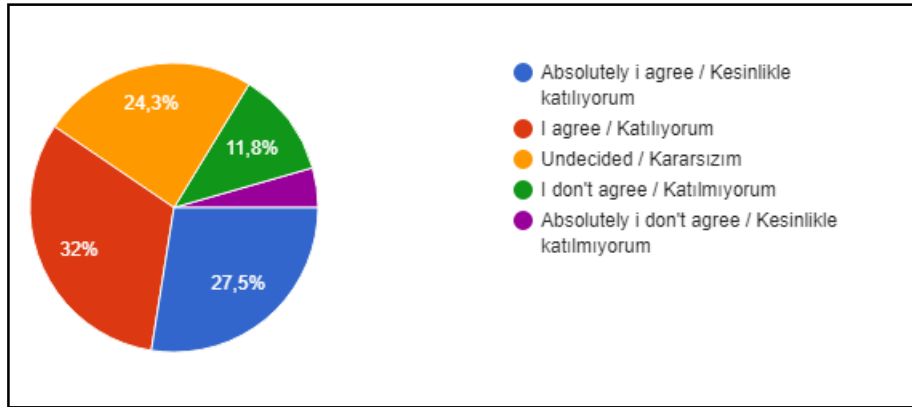
Şekil 7: Katılımcıların Üçüncü Bölümün İkinci Sorusuna Cevap Dağılımı

Üçüncü bölümün üçüncü sorusunda ise katılımcıların Türkiye'ye geldikten sonra bu fikirlerinin değişip değişmediği sorulmuştur. Katılımcıların 216'sı (%63,3) fikirlerinin değişmediğini söylerken 125'i (%36,7) fikirlerinin değiştiğini söylemiştir (Şekil 8). Bir katılımcı ise bu soruyu kararsız kaldığı için boş bırakmıştır.

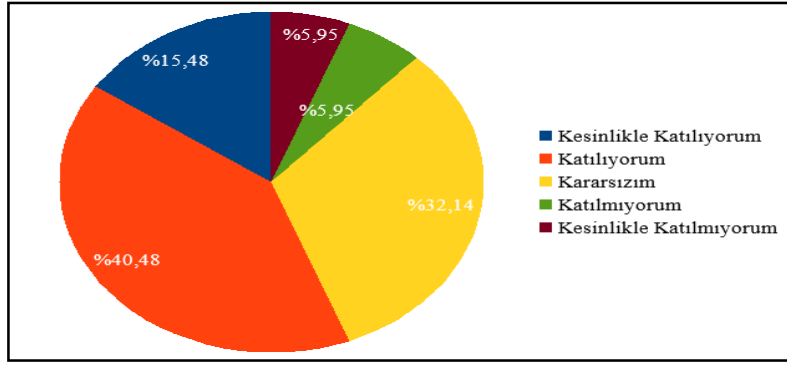
Şekil 8: Katılımcıların Üçüncü Bölümün Üçüncü Sorusuna Cevap Dağılımı

Bu bölümün dördüncü sorusunda ise katılımcılarımıza daha önce değerlendirmelerini istediğimiz Arap Baharı sürecinde, Türkiye'nin uyguladığı dış politikaların değerlendirilmesi istenmiştir. Türkiye'deki karar vericiler, Arap Baharı sürecinde bölgedeki gelişmeleri, bölgesel liderlik rolünü pekiştirmek için uygun bir gelişme olarak değerlendirmiştir (Efegil, 2016: 49). Bu doğrultuda Türkiye Cumhuriyeti, Batılılardan farklı olarak silahlı müdahale önerisine sıcak bakmamıştır. Onlardan daha temiz jeopolitik amaçlarla bölgeye yardım elini uzatmıştır. Türkiye'nin Orta Doğu ülkelerine yönelik dış politikasının önemli saç ayaklarından birini "iç işlerine karışmama" ilkesi, diğeri ise "bölge ülkeleri arasındaki sorunlarda taraf olmama" ilkesi oluşturmaktadır (Akbaş, 2012: 66). Bu iki temel dış politika ilkesi doğrultusunda sadece Orta Doğu'nun daha demokratik bir hale gelerek gelişmesini istediğini, bunu desteklediğine dair açıklamalarla yumuşak bir güç olarak halkı manevi olarak desteklemiştir. Bu doğrultuda katılımcıların %59,5'i ("Kesinlikle Katılıyorum" ve "Katılıyorum") Türkiye'nin Arap Baharı boyunca uyguladığı dış politikalarla halk hareketlerinin ve demokrasinin yanında olduğuna inandıklarını belirtmiştir (Şekil 9). Katılımcıların %24,3'ü ("Kararsızım") ise Türkiye'nin bu dönemdeki politikalarına şüpheli yaklaşmaktadır.

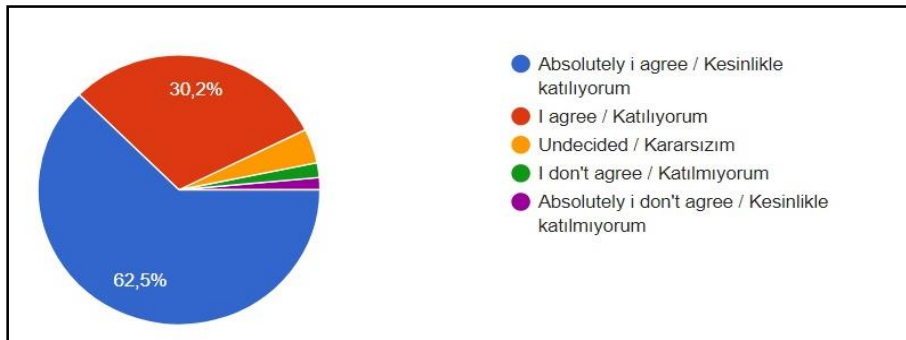
Şekil 9: Katılımcıların Üçüncü Bölümün Dördüncü Sorusuna Cevap Dağılımı

Bu soruda Suriyelilerin cevapları daha önemlidir. Çünkü Suriye iç savaşına silahlı müdahale isteyerek Mısır, Tunus ve Libya'daki dış politikalarından farklılık gösteren Türkiye, Suriye kamuoyunda Suriye'nin toprak bütünlüğünü tehdit etmekle suçlanmaktadır. Suriyeli 84 katılımcının %55,96'sı ("Kesinlikle Katılıyorum" ve "Katılıyorum") genel dağılımda olduğu gibi Türkiye'nin Arap Baharı süreci boyunca bölge halklarının yanında olacak şekilde dış politikalar ürettiğini savunmaktadır. Katılımcıların sadece %11,9'u ("Katılmıyorum" ve "Kesinlikle Katılmıyorum") Türkiye'nin bu dönemdeki tutumlarının bölgede eşitliğin, adaletin gelmesini, daha demokratik bir ortam isteyen halkın yanında olmakla alakasız bulmaktadır (Şekil 10).

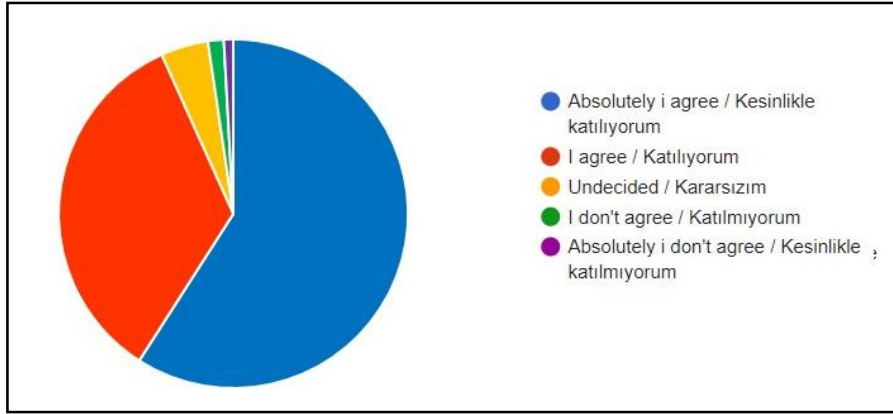
Şekil 10: Suriyeli Katılımcıların Üçüncü Bölümün Dördüncü Sorusuna Cevap Dağılımı

Üçüncü bölümün beşinci sorusu tüm katılımcıların hepsinin net bir şekilde fikir birliğinde olduğu sorudur. Bu soruda Türkiye'nin İsrail ile kopma noktasına gelen ikili ilişkileri sorulmuştur. Türkiye Cumhuriyeti'nin, Filistin'de işgalci olarak kurulan İsrail Devleti'ni dünyada tanıyan ikinci, bölgede ve Müslüman Dünyası'nda tanıyan ilk ülke olması Orta Doğu halkları içinde derin kabuk bağlamış bir yaradır. İsrail'in Gazze'ye 2006 yılındaki saldırısı ardından, İsrail karşıtı söylem ile başlayan ve ardından BM Güvenlik Konseyi'nde İran'a nükleer programından dolayı bir dizi yaptırım kararına Türkiye'nin veto oyu kullanması ile devam eden süreçlerden sonra Türkiye'de ve Batı medyasında Türk dış politikasında eksen kayması yaşandığı zamanın tartışılan önemli konusuydu (Ayaza, 2013: 78). Türkiye Cumhuriyeti'nin İsrail'e karşı en sert tepkisi 30 Ocak 2009 yılında İsviçre'nin Davos şehrinde düzenlenen Dünya Ekonomik Forumu'ndaki bir oturumda dönemin Türkiye başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'dan gelmiştir. İsrail Devlet Başkanı Simon Peres ile arasında yaşanan diyalog "One minute krizi" olarak bilinmektedir. Erdoğan'ın "Öldürmeye gelince, siz öldürmeyi çok iyi bilirsiniz!" sözleri hem Türkiye hem Orta Doğu hem de dünya kamuoyunda büyük yankı uyandırmıştır. Organizasyonu terk eden Erdoğan, bir anda Orta Doğu'da kahramanlaştırılmıştır. İsrail'in, sivil toplum örgütleri tarafından Gazze'ye düzenlenen insani yardım konvoyuna 31 Mayıs 2010 tarihinde uluslararası sulara gerçekleştirdiği ve 10 Türk vatandaşının hayatını kaybettiği saldırı iki ülke ilişkilerini olumsuz etkilemiştir (Dışişleri Bakanlığı). Bu olay sonrasında Türkiye Cumhuriyeti, Tel Aviv'de bulunan büyükelçisini Ankara'ya çağırarak İsrail ile olan ilişkilerini maslahatgüzar seviyesine indirmiştir. Uzun süren gerginlik ise 22 Mart 2013'te İsrail Başbakanı Netanyahu'nun dönemin Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ı arayarak özür dilemesi ve tazminat ödemeyi kabul etmesi ile biterek normalleşme aşamasına gelmiştir. Bu çerçevede iki taraf arasında yapılan "Tazminata İlişkin Usul Anlaşması" 28 Haziran 2016 tarihinde imzalanmıştır (Dışişleri Bakanlığı). Bu doğrultuda İsrail'in Filistin zulmüne karşı en sert eleştirmeni olan Türkiye'nin bu tavrından katılımcıların %92,7'si ("Kesinlikle Katılıyorum" ve "Katılıyorum") memnuniyet duymaktadır (Şekil 11).

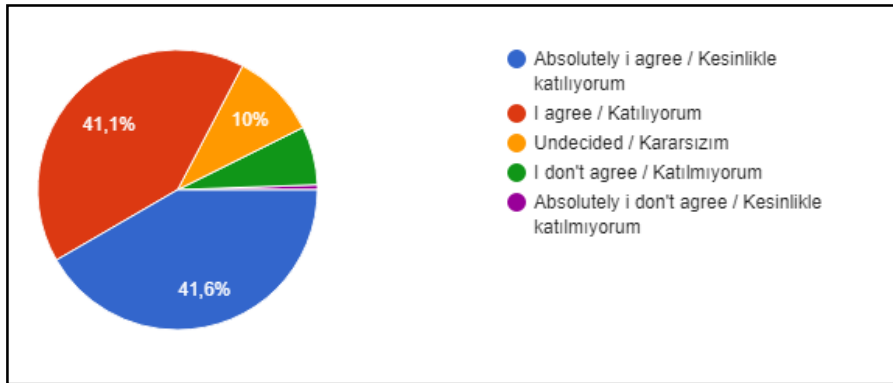
Şekil 11: Katılımcıların Üçüncü Bölümün Beşinci Sorusuna Cevap Dağılımı

Anketin bu bölümünün altıncı sorusunda ise yine yakın tarihte Orta Doğu'nun en önemli sosyolojik olgusu olan mülteci konusuna değinilmiştir. Katılımcıların %93,27'si ("Kesinlikle Katılıyorum" ve "Katılıyorum") çeşitli nedenlerle ülkelerini terk etmek zorunda kalan Orta Doğulu mültecilerin yükünü sırtlayan Türkiye'ye diğer Müslüman Orta Doğu ülkelerinin yardım etmesini, aynı Türkiye gibi mültecilere kucak açması gerektiğini düşünmektedir (Şekil 12).

Şekil 12: Katılımcıların Üçüncü Bölümün Altıncı Sorusuna Cevap Dağılımı

Katılımcıların fikir birliğinde olduğu bir diğer anket sorusu da bu bölümün yedinci sorusudur. Türkiye'nin 1 Mart 2003 tezkeresiyle Irak işgalindeki tutum, AKP iktidarının ilk dönemlerinde Türkiye – AB ilişkilerinde yaşanan ivme, Erdoğan'ın Davos'taki “one minute” çıkışı, komşularla sıfır sorun söylemi ve uygulamalarıyla da desteklenince Ankara bölgede kendi lehine çok pozitif bir rüzgâr yakaladı (Sever, 2012: 115). Bunun üzerine patlak veren Arap Baharındaki yumuşak güç olarak yapıcı dış politikalar ile eli silahlı Batılıları bölgeden uzak tutması bu popüleritenin sürekli olarak artmasını sağlamıştır. Güneydeki komşuları arasında kazandığı yeni popülerlikle yükselen Erdoğan, 2011 yılındaki Arap Baharı sırasında siyasi reform için halkın isteklerini dinlemeleri konusunda Arap rejimlerini uyaran dünya liderlerinin en önde geleniydi (Masters, 2017: 16). Orta Doğu'ya açılan Türk müteahhitler, Orta Doğu pazarında hızla artan Türk malı ürünler ve Arap televizyonlarında izlenme rekorları kıran Türk dizileri ile Türkiye popüler jeopolitik hamlelerle, bölge halkı gözündeki bu yeri sağlamlaştırmıştır. Ayrıca Filistinli, Lübnanlı ve son dönemdeki Suriyeli mültecilere kucak açması ve bölgenin en zenginleri olan Körfez ülkelerini bu olaylara karşı duyarsızlığını açıkça eleştirmesi de bu popüleriteyi arttıran gelişmeler olmuştur. Bu düşünceyi destekler nitelikte katılımcıların %82,8'i (“Kesinlikle Katılıyorum” ve “Katılıyorum”) Orta Doğu'da halk arasında en popüler ülke olarak Türkiye'yi, en popüler aktörle olarak Türk siyasetçileri göstermektedir (Şekil 13).

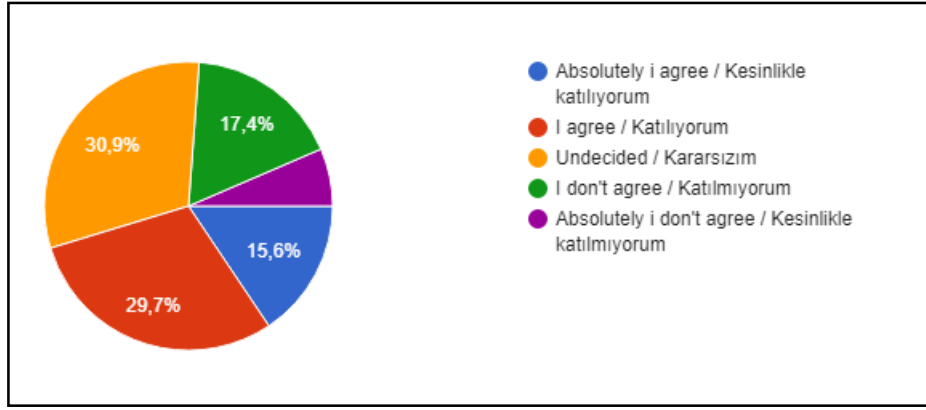

Şekil 13: Katılımcıların Üçüncü Bölümün Yedinci Sorusuna Cevap Dağılımı

Sonuçları tarafımda en çok merak edilen anket sorusu ise üçüncü bölümün sekizinci sorusudur. Atatürk'ün hilafeti kaldırması Orta Doğu'da yanlış anlaşılrsa da muhafazakâr bir siyasi partinin laik devleti uzun süre yönetmesi bu imajı silebilmiş olabilir. Bu doğrultuda dönemin başbakanı Erdoğan Eylül 2011 Mısır ziyaretinde Türkiye'yi Orta Doğu ülkeleri için örnek bir ülke olarak şu sözlerle sunmuştur:

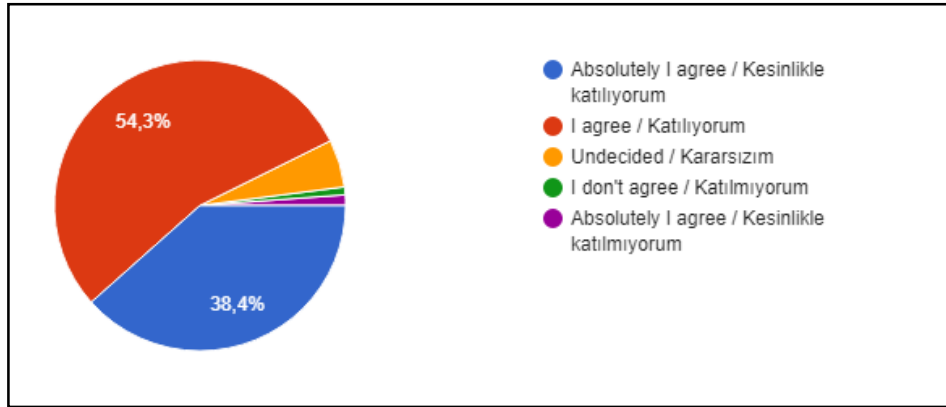
"Laiklikten korkmamalısınız... Türk devleti özünde özgürlükçü ve laik bir devlettir. Dünya, halkın iradesinin egemen olduğu bir sistem haline geliyor; neden haysiyetle yaşayanlar sadece Avrupalılar ve Amerikalılar olsun? Mısırlılar ve Somalililerin haysiyetli bir yaşam sürme hakkı yok mu?" (Kirkpatrick, 2011).

Katılımcıların %30,9'unun (“Kararsızım”) aklında laiklik ile ilgili soru işaretleri olduğunu belirtmiştir. Türkiye'nin laik devlet yapısının Orta Doğu'daki diğer Müslüman ülkelere örnek olmasına mesafeli yaklaşmaktadırlar. Katılımcıların %23,8'i (“Katılmıyorum” ve “Kesinlikle Katılmıyorum”) laikliğe net bir şekilde karşı olduklarını belirtse de %45,3'ü (“Kesinlikle Katılıyorum” ve “Katılıyorum”) Türkiye'nin laik devlet yapısını ülkelerinde de görmek istediklerini belirtmiştir (Şekil 14).

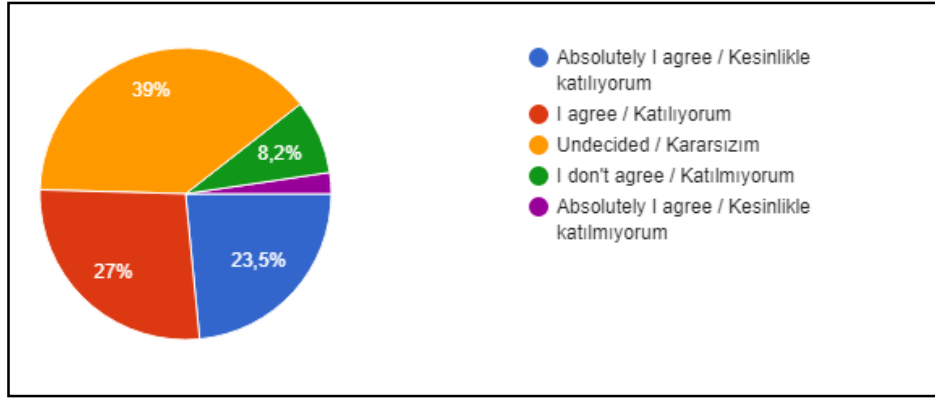
Şekil 14: Katılımcıların Üçüncü Bölümün Sekizinci Sorusuna Soruya Cevap Dağılımı

Askeri darbelerle büyük siyasi, toplumsal ve ekonomik sıkıntılar yaşamış olan, yaşamaya devam eden ve maalesef yaşamaya devam edecek gibi görünen Orta Doğu halklarının ortak ve net bir tavır sergilediği bir diğer anket sorusu üçüncü bölümün dokuzuncu sorusudur. Bu soru, 15 Temmuz 2016 yılında paralel bir yapılanmanın kalktığı darbe girişiminin Türk halkı tarafından bertaraf edilmesinin hem Orta Doğu hem de darbelerle boğuşan diğer gelişmemiş ülkelere örnek olması fikri üzerine hazırlanmıştır. Katılımcıların %92,7'si ("Kesinlikle Katılıyorum" ve "Katılıyorum") Orta Doğulu insanların kendi ülkelerinde anti demokratik bir biçimde halkın seçtiği hükümeti devirmeye yönelik askeri müdahalelere karşı ülkelerini ve demokrasilerini aynı Türk halkı gibi savunması gerektiğini savunmuştur (Şekil 15).

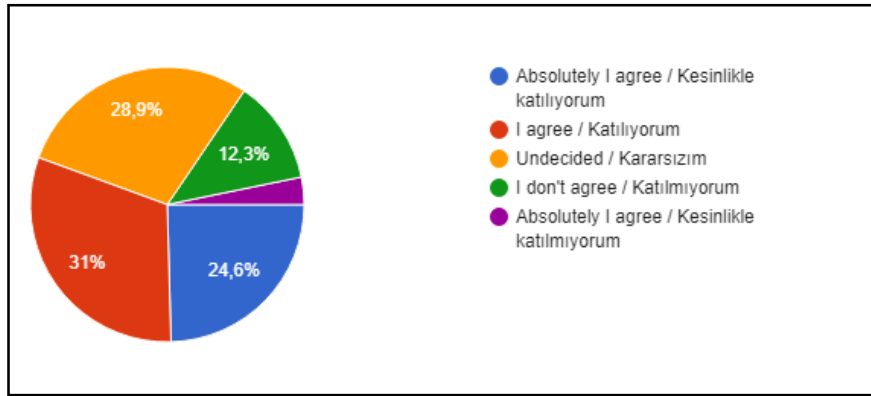
Şekil 15: Katılımcıların Üçüncü Bölümün Dokuzuncu Sorusuna Cevap Dağılımı

Bu araştırmanın yapıldığı tarihlerde Türkiye'nin Orta Doğu'da iki sınır ötesi askeri operasyonu olmuştur. Bunların ikisi de Türkiye'nin sınır güvenliğini sağlamak amacıyla terör örgütlerine yönelik yaptığı operasyonlardır. Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı operasyonları Suriye topraklarında gerçekleştiği için Türkiye'nin işgal hareketi gibi yorumlanmıştır. Ancak amaç tamamen Türkiye'yi tehdit eden terör örgütlerinin temizlenmesidir. Bu iki operasyondan Fırat Kalkanı veri toplama sürecinde sonlanmış, Zeytin Dalı ise veri toplama sürecinin tam ortasında başlatılmıştır. Bu nedenle ankette sadece Fırat kalkanına yer verilmiştir. Anketin üçüncü bölümünün onuncu sorusunda Orta Doğulu katılımcılarımızın Fırat Kalkanına yönelik düşüncelerine ulaşılacak amaçlanmıştır. Katılımcıların %39'u ("Kararsızım") Fırat Kalkanı operasyonunun terör örgütlerine karşı yapıldığına şüphe duydukları ortaya çıkmıştır. Ancak katılımcıların %50,5'i ("Kesinlikle Katılıyorum" ve "Katılıyorum") bu operasyonun Türk askeri tarafından ülkenin ve Orta Doğu'nun güvenliği için terör örgütlerine yönelik yapıldığına inandığı görülmüştür (Şekil 16).

Şekil 16: Katılımcıların Üçüncü Bölümün Onuncu Sorusuna Cevap Dağılımı

Katılımcıların Türkiye algılarına yönelik anketin üçüncü bölümünün son sorusunda ise Orta Doğu'nun Vahhabi kökenli, El Kaide'den koparak türeyen sözde cihatçı terör örgütü İŞİD'e yöneliktir. Türkiye zaman zaman İŞİD'e lojistik destek sağlamakla suçlansa da bu konuya dair somut bir delil yoktur. Bilakis Türkiye, ABD öncülüğündeki koalisyon oluşmadan önce İŞİD'i bitirmek adına askeri operasyonu savunmuştur. Anketin bu sorusunda "Türkiye İŞİD ve diğer terör örgütlerine karşı Orta Doğu'daki en önemli güçtür" ifadesinin katılımcılar tarafından değerlendirilmesi istenmiştir. Katılımcıların %28,9'u kararsızlığı ile dikkat çekse de %55,6'sı ("Kesinlikle Katılıyorum" ve "Katılıyorum") Türkiye'yi bölgedeki istikrarı ve huzuru bozan terör örgütlerine karşı en önemli güç olarak görmektedir (Şekil 17).

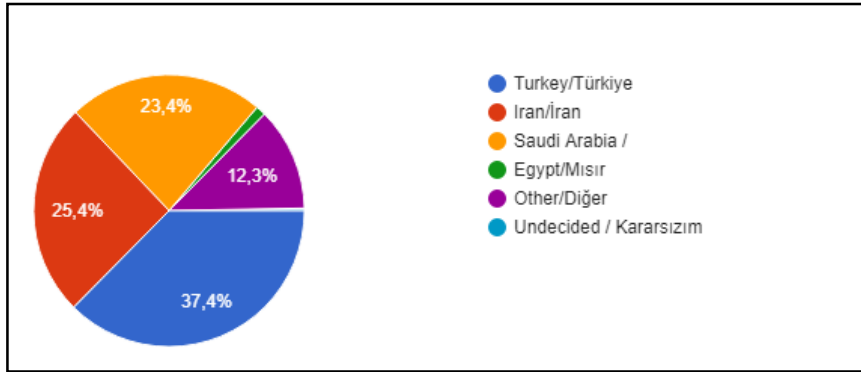
Şekil 17: Katılımcıların Üçüncü Bölümün On Birinci Sorusuna Cevap Dağılımı

Katılımcıların Orta Doğu'daki Bölgesel Liderliğin Durumuna Dair Düşüncelerine Yönelik Bulgular

Anket çalışmasının esas öğrenmek istediği ve araştırmanın temel amacı olan Türkiye'nin Orta Doğu liderline yönelik Orta Doğuluların düşüncelerine ise anketin dördüncü bölümünü oluşturan 2 soru ile ulaşılmıştır. Burada bahsettiğimiz liderlik klasik jeopolitik anlamında hegemonik, yayılmacı ve toprak genişletme anlamında bölgeye baskı kuran bir liderlik anlayışı değildir. Orta Doğu'nun tüm araştırma boyunca bahsettiğimiz çok sayıdaki ve çok boyutlu olan sorunlarının çözümlerinde yardımcı, Orta Doğu'da yaşanan kutuplaşmayı bitirip ilişkileri iyileştiren, bölgedeki sorunların dış müdahalelerini diplomatik gücü ile kesebilecek bir liderlik daha doğrusu abilik anlayışıdır. Orta Doğu kalkınıp kendi istikrarını sağlayana kadar ona örnek olabilecek, sorunlara karşı Orta Doğu halklarının uluslararası ortamlardaki sesi olacak olan bir liderlik anlayışıdır. Aslında bu anlayış Schoeman'ın liderlik anlayışı ile taban tabana uymaktadır. Schoeman bir bölgede bölgesel güç olup, liderlik yapabilmek için gerekli şartları iç dinamikler (bölgede istikrar ve liderlik sağlayabilecek ekonomik ve siyasal sisteme sahip olma), istek (barışı koruyucu, istikrar sağlayıcı roller üstlenmek), kapasite (bölgesel liderliği üstlenecek kapasite ve yeteneğe sahip olma) ve başkaları tarafından bu rol için kabul görmek (bölgesel güvenlik açısından bölge ülkeleri tarafından sorumlu görülme) şeklinde sıralamaktadır. Nolte'ye (2010: 893) göre bir bölgesel güç bölgesel yapının yönetimine etkide bulunmalı, bölgenin kolektif iyiliği için çalışmalı, bölgesel güvenlik ajandasını belirlemeli, liderlik pozisyonu bölge içi ve dışı devletler tarafından tanınmalı, bölge çıkarlarının temsilcisi olarak bölgeler arası ve kültürel formlara entegre olmalıdır (Sever, 2012: 95'ten alıntı). Nolte ve Schoeman'ın desteklediği liderlik anlayışımız için bölgesel bir güç, bölgesel bir lider olabilmek için bir ülkede olması gereken nitelikleri şu şekilde sıralayabiliriz:

- Kendini bölgeye ait hissetmesi,
- Güçlü ve istikrarlı bir ekonomi,
- Bölge hakkında yüksek popülarite,
- Bölgede ve Dünya'da o bölgeden bahsedildiğinde ilk güç olarak akla gelme.

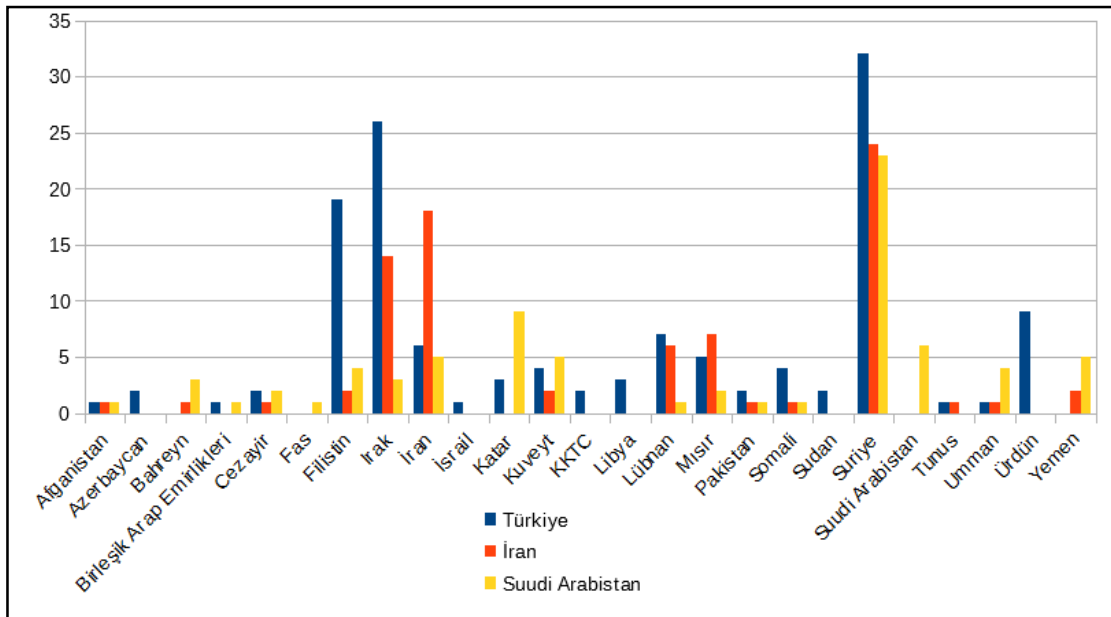
342 katılımcıdan sadece 1 katılımcı (%0,3) bu iki soruya kararsız olduğu şeklinde cevap vermiştir. “Orta Doğu’ya liderlik eden güç kimdir” sorusu dördüncü bölümün ilk sorusu olarak sorulmuştur. Katılımcılardan 128’i (%37,4) şunda Orta Doğu’nun lider gücü olarak Türkiye’yi gördüklerini göstermiştir. 87 katılımcı (%25,4) İran’ı, 80 katılımcı ise (%23,4) Suudi Arabistan’ı lider olarak gördükleri şeklinde cevap vermiştir (Şekil 18).

Şekil 18: Katılımcıların Dördüncü Bölümün Birinci Sorusuna Cevap Dağılımı

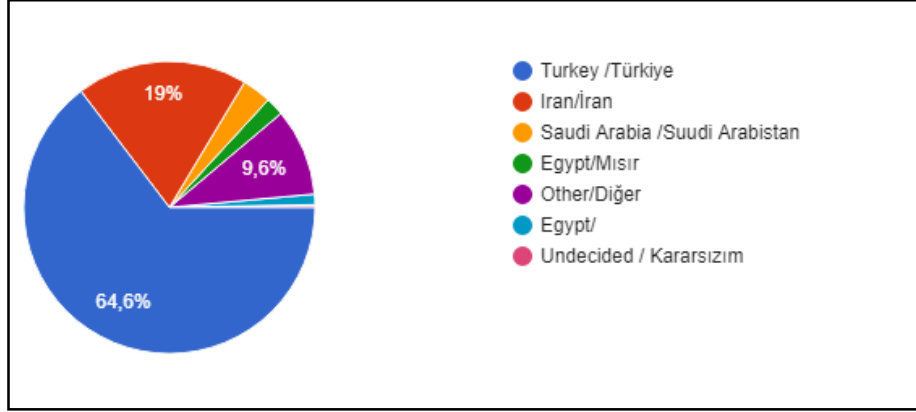
Bu sorunun cevapları tek tek analiz edildiğinde İran’ı günümüzde Orta Doğu’nun lideri olarak gören 87 katılımcının 24’ü (%27,58) Suriye vatandaşı, 18’i (%20,68) İran vatandaşı, 14’ü ise (%16,09) Irak vatandaşı olduğu belirlenmiştir. Ankete katılan İranlıların %60’ı, Suriyelilerin %28’57’si ve Iraklıların %31,11’i İran’ı şunda Orta Doğu’nun lideri olarak gördüğünü belirtmiştir. Suudi Arabistan’ı günümüzde Orta Doğu’nun lideri olarak gören 80 katılımcının 32’si (%40) Körfez Ülkeleri’nin vatandaşı olduğu belirlenmiştir. Bu sayı tüm Körfez Ülkeleri’nden gelen katılımcıların %26’89’nun Suudi Arabistan’ı bölgesel lider olarak gördüğü anlamına gelmektedir.

Türkiye’yi Orta Doğu’nun lideri olarak gören katılımcıların 32’si (%25) Suriye, 26’si (%20,31) Irak ve 19’u (%14,84) Filistin vatandaşı olduğu belirlenmiştir. Türkiye’yi Orta Doğu’nun lideri olarak gören Suriyeli katılımcılar ankete katılan tüm Suriyelilerin %38,09’unu oluşturmaktadır. Iraklı katılımcıların ise %57,77’si, Filistinli katılımcıların ise %51’i Türkiye’yi Orta Doğu’nun lideri olarak görmektedir (Şekil 19).

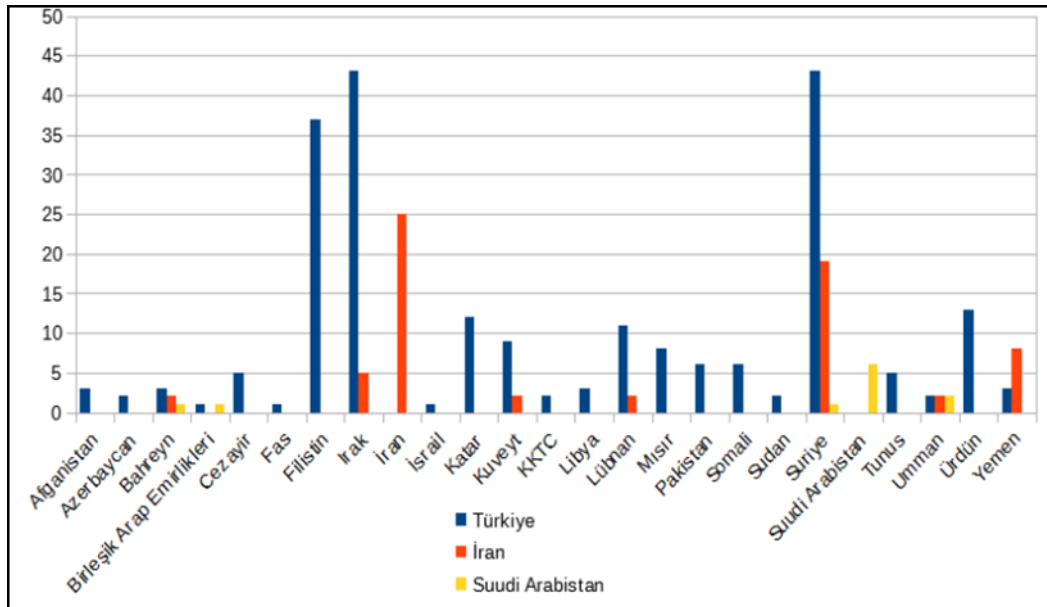
Şekil 19: Katılımcıların On Yedinci Soruya Dördüncü Bölümün Birinci Sorusuna Verdikleri Cevapların Ülkelere Göre Dağılımı

Anketin son bölümünün son sorusu ise “Orta Doğu’nun lider gücü kim olmalıdır” şeklindedir. Bir önceki sorunun aksine bu soruda daha net bir sonuç ortaya çıkmıştır. Katılımcıların 221’i (%64,6) Türkiye’yi Orta Doğu’nun lideri olmasını beklediği görülmüştür. 65 katılımcı ise (%19) İran’ın Orta Doğu lideri olmasını istemektedir. Suudi Arabistan’ın liderliği almasını ise sadece 11 katılımcı (%3,2) istemektedir (Şekil 20). On yedinci sorunun cevapları ile on sekizinci sorunun cevaplarını kıyasladığımızda Suudi Arabistan’ı şuan lider olarak gören 80 katılımcı varken lider olması gerektiğini düşünen 11 katılımcı vardır. İran’a baktığımızda ise Orta Doğu’nun lideri olarak gören 87 katılımcının sayısı 65’e düşmüştür. Türkiye ise burada farkı açan ülkedir. 128 katılımcı Türkiye’yi Orta Doğu’nun lideri olarak görürken Türkiye’den liderlik bekleyen katılımcı sayısı 221’e yükselmiştir.

Şekil 20: Katılımcıların Dördüncü Bölümün İkinci Sorusuna Cevap Dağılımları

Türkiye’yi Orta Doğu’nun lideri olarak görmek isteyen katılımcıların 43’ü (%19,45) Irak, 43’ü (%19,45) Suriye, 37’si (%16,74) Filistin vatandaşıdır (Şekil 21). On sekizinci soruda Türkiye’ye oy veren Iraklılar, ankete katılan Iraklıların %95,55’ini; Suriyeliler, ankete katılan Suriyelilerin %51,19’unu; Filistinlilerin, ankete katılan Filistinlilerin %100’ünü oluşturduğu görülmektedir. Gelecekte Türkiye’nin bu konudaki rakibi olarak görülen İran’a oy verenlerin 25’i (%38,46) İran, 19’u (%29,23) Suriye vatandaşı olduğu görülmüştür.

Şekil 21: Katılımcıların Dördüncü Bölümün İkinci Sorusuna Verdikleri Cevapların Ükelere Göre Dağılımı

SONUÇ VE ÖNERİLER

İnsanlık ve medeniyet tarihinin ilk ve en önemli merkezlerinden birisi olan Orta Doğu, bu merkezler içerisinde günümüzde önemi artarak devam eden tek merkezdir. Mezopotamya Medeniyeti adı altında ilk yerleşimlerin başladığı tarihten itibaren sürekli olarak farklı kültürler, farklı etnik gruplara ve farklı inançlara ev sahipliği yapmıştır. Sürekli olarak işgaller görmüş farklı devletlerin egemenlik alanı olmuş, semavi dinlerin doğduğu kutsal topraklar haline gelerek küresel önem

kazanmıştır. Petrolün buradaki keşfi ve petrolün dünya çapında önem kazanması da bu bölgenin küresel önemini arttırdığı gibi bir de ekonomik bir boyut kazandırmıştır. İslamiyet'e kadar sürekli farklı güçlerin işgalinde olan bölge İslamiyet sonrasında huzuru bulmuş, ticaret güzergâhları üzerinde yer aldığı için ekonomik olarak gelişmiş, Avrupa'da yaşanan Rönesans hareketine ilham kaynağı olacak entelektüeller yetiştirmiştir. Türklerin İslamiyet'i kabulü ile bölgede izlerini göstermeye başlayan Türk varlığı Selçukluların halifeyi koruma altına alması ile tavan yapsa da Moğol istilası ile yeniden karmaşanın hâkim olduğu bir bölgeye dönüşmüştür. Bu karmaşayı bitirip istikrar sağlayan ve Orta Doğu tarihinin en istikrarlı, en güvenli, en huzurlu dönemini yaşatan Osmanlı Devleti olmuştur.

Osmanlı Devleti bu istikrarı sağlarken Orta Doğu halkları ile arasında muazzam bir kazan – kazan ilişkisi gelişmiş, bu dönemde Osmanlı Devleti'nin bölgedeki varlığı işgal olarak değil meşru karşılanan bir egemenlik olmuştur. Osmanlı Devleti'nin Haçlılara karşı zaferleri, cihat anlayışı ve Hristiyan Dünyası'nı baskı altında tutması bu meşruluğun en önemli sebepleridir. Ayrıca Türklerin genetiğine işlemiş olan teşkilatçılık Orta Doğuluların en çok sıkıntı yaşadığı güvenlik, otorite ve rüşvet sorunlarına bölgede çözüm olması bu meşruluğu güçlendirmiştir. Bölgenin bu dönemde ekonomik olarak hızla gelişmesi, bölgenin en parlak dönemini yaşamasına neden olmuştur. Ancak Coğrafi Keşiflerle ticaret yollarının değişmesi ile başlayan süreç Osmanlı Devleti'nin doğal sınırlarına ulaşarak yavaş yavaş küçülmeye başlaması, Orta Doğu kamusal düzenini ayakta tutan tımar sisteminin bozulması gibi nedenlerle sıkıntılar yaşanmaya başlamıştır. Petrolün keşfi ve tüm dünyada hızla yayılan milliyetçilik akımı ile bölge hareketlenerek hem iç hem de dış müdahalelerle Orta Doğu'da ayrışmalar yaşanmıştır. Özellikle İngiliz destekli olarak sert bir İslam'ı benimseyen Vahhabi hareketi, milliyetçilikten ziyade Osmanlı Devleti'nin Hristiyanlarla olan savaşlarını kaybetmesi, sürekli olarak devletin varlığı için bu devletlerarasında denge siyaseti sürdürmesi üzerine İslami referansları sorgulayıp Osmanlı yönetiminin bölgedeki meşruluğunu zedelemiştir. I. Dünya Savaşı sonrasında dağılan Osmanlı Devleti yerine bölge halkına vaat edilen Arap devleti yerine irili ufaklı çok sayıda ufak ülke kurulup İngiliz ve Fransız manda yönetimleri kurulması Orta Doğu'nun günümüzdeki karışıklığının temelini oluşturmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti, kuruluş döneminde Orta Doğu'ya yakın ilişkiler kurmuş, Musul ve Hatay sorunları ile yakından ilgilenmiştir. Ancak Atatürk sonrası dönemdeki Orta Doğu dış politikaları Soğuk Savaş döneminde SSCB korkusu ile ABD eksenli bir hal almıştır. Yetersiz ve yersiz dış politikalar ile Orta Doğu ile Türkiye arasında bir duvar örülmüş, bu duvar İsrail'i ilk tanıyan Müslüman ülkenin Türkiye olması ile daha da sağlamlaşmıştır. Ancak 21. yy itibariyle Türkiye'de değişen dış politika anlayışı ile bu duvar yıkılmıştır.

Türkiye'nin bu dönemdeki "Komşularla sıfır sorun" politikası ile Orta Doğu ülkeleri ile ikili ilişkiler geliştirilmiştir. Orta Doğu'daki Batı'nın işgalci politikaları eleştirilmiş, bölgede yaşanan sorunların Batı müdahalesi olmadan bölge içinde çözülmesi için ara buluculuk yapması ile bölge halklarının güveni yeniden kazanılmaya başlanmıştır. Özellikle İsrail'in yayılmacı saldırgan politikaları, yıllardır Müslüman Dünyası'nın lideri olarak kendisini tanıtan İran ve Suudi Arabistan'ın cesaret edemediği şekilde her yerde sert bir şekilde eleştirmiş, Filistinlilere kapılarını açmış ve İsrail'e yaptırımlarda bulunması Türkiye'nin bölgedeki popülaritesini güçlendirmiştir. Türkiye'nin Arap Baharı sürecinde Batı'nın askeri müdahalelerini engelleyerek muhalifler ile yönetimler arasında ara buluculuğa soyunması, bunu yaparken halktan yana olarak "demokrasi" vurgusunu sık sık yapması bu imajı güçlendirmiştir.

Türkiye'nin yumuşak bir güç olarak ortaya çıkması bölgesel liderlik konusunda İran ve Suudi Arabistan'a rakip olarak yükselmesine neden olmuştur. Nitekim anket sonuçlarında da görüldüğü üzere şuan Türkiye'yi Orta Doğu'nun lideri olarak görmeyen katılımcılar bile Türkiye'nin liderlik pozisyonuna geçmesi gereken ülke olarak görmektedir. Türkiye'nin burada karşısına çıkan argümanlar ise

- Laiklik
- Osmanlı'dan kalma hatıralar
- Batı Dünyası ile içli dışlı olması
- İsrail ile ilişkiler
- Suriye iç savaşı şeklindedir.

Laiklik konusu Orta Doğuluların gözünde en büyük problemlerden birisidir. M. K. Atatürk'ün hilafeti kaldırarak Türkiye Cumhuriyetini seküler düzene sokması din düşmanlığı olarak algılanmıştır. Türkiye ilerleyen yıllarda kurulan İslam İşbirliği Teşkilatının kuruluşunda başat görevi üstlenmiştir. Diğer yandan laik düzen Orta Doğuluların korkmasını gerektiren bir şey de değildir. 2000 yıllarda AK Partinin İslami referansı yüksek muhafazakâr bir siyasi parti olduğu halde laik düzen içerisinde ülke yönetmesi bu düşüncüyü yıkmaya başlamıştır. Ayrıca anket çalışmasının on üçüncü sorusunun verilerine bakacak olursak Orta Doğulu yeni, iyi eğitilmiş ve ülkelerinin geleceği konumundaki gençler laik devlet düzeninden yana taraftardır.

Osmanlı'dan kalma hatıralar ise siyasilere söylemleri, yumuşak bir güç olarak ortak tarihin iyi sunulması ile ortadan kaldırılabilir. Burada İngiliz ve Fransızların bölge politikaları ve halkların kandırılmışlığı üzerinden yapılacak açıklamalar önemli rol oynayacaktır. Ayrıca olumsuz hatıraların yanı sıra Türkiye İran ve Suudi Arabistan'a göre hem dini, hem etnik, hem de mezhepsel olarak farklı her grupta ortak kültürel bağa sahip tek ülkedir. Bu olumlu hatıraların canlandırılması, yenilenmesi ve bölgesel iş birlikleri ile Osmanlı Devleti Orta Doğusunun ekonomik canlılığının yeniden kurulması önemlidir.

Türkiye'nin Batılılarla yakın ilişkileri bazı dönemlerde "bölgedeki Truva atı" yakıştırmalarına neden olsa da günümüzde bu kuşku Türkiye'nin Batılılarla değişken dış politikasının tedirginliğine bırakmıştır. Türkiye günümüzde koşulsuz şartsız bir büyük devletin güdümünde dış politika üreten bir devlet değildir. Türkiye çıkarlarına ters düşmesi durumunda ABD ile restleşebilen, yeri geldiğinde taraf değiştirip kendi çıkarları doğrultusunda Rusya ile yakınlaşabilen, hatta Çin, Brezilya gibi uzak ve yükselen güçlerle ilişki kurabilen bir ülkedir. Bu tedirgin olunmaması bilakis Türkiye'nin liderliğini güçlendirecek bir unsurdur. Türkiye dış politikadaki bağımsızlığını göstermesi, bölgesel bağımsız bir güç olarak sivrilmesi ve bu yükselişin her ne kadar hoşnutsuz etse de Avrupa ile ABD tarafından kabullenilmesi Türkiye'yi İran ve Suudi Arabistan'a göre öne çıkaran bir güçtür. Bu konuda Türkiye'nin rakibi olan İran'ın ABD ile yaşadığı gerginliğin bölgede yeni bir savaş ihtimali doğurması ve diğer rakip Suudi Arabistan'ın ABD'nin Orta Doğu'daki gerçek Truva atı konumu düşünüldüğünde hak etmenin yanı sıra bölge istikrarı için Türkiye'nin öne çıkmasının daha sağlıklı olacağını gösterir.

Araştırmada daha önce de vurgulandığı gibi Türkiye, İsrail'i tanıyan ilk Müslüman ülkedir. Bu Orta Doğu halklarında derin izler bırakmış bir hamledir. Ancak yakın tarihte Türkiye'nin İsrail'e karşı propagandaya dayalı sert tavrı, Filistinlileri en çok kollayan, kucaklayan ülke oluşu bu imajı silmiştir. Özellikle Davos'ta yaşananlar ve Mavi Marmara olayı sonrası Türkiye'nin tutumu, İsrail'e özür diletmesi daha önce ne İran'ın yapabildiği ne de Suudi Arabistan'ın yaptığı bir hamledir. Bu konuda bu görüşleri anketin onuncu, on yedinci ve on sekizinci sorularında Filistinli katılımcıların verdiği cevaplar desteklemektedir.

Suriye iç savaşı ise halen sürmekte olan bir sorundur. Türkiye, Arap Baharı sürecinde takındığı yumuşak güç tavrını Suriye özelinde bozmuştur. Türkiye'nin silahlı müdahale isteği olumsuz Türkiye imajını Orta Doğuluların gözünde yeniden canlandırırsa da Türkiye sınır komşusu olan Suriye'de yaşanan bu gelişmelerden olumsuz etkilenmiştir. Ayrıca Esad yönetiminin, diğer hiçbir Arap Baharı ülkesinde yaşanmayan orantısız güç ile halkına saldırması da Türkiye'nin bu tutumuna sebeplerdendir. Suriye'deki otorite boşluğundan doğan yeni terör örgütlerinin Türkiye – Suriye sınırında peydahlanması ve Türkiye'yi hedef almaları Türkiye'nin kendi sınır güvenliği açısından daha agresif politikalar takınmasına neden olmuştur. Anketin on beşinci sorusuna verilen cevapların da gösterdiği gibi Türkiye'nin bu süreçte terör örgütlerine karşı düzenlediği askeri operasyonun Suriye toprak bütünlüğüne bir kasıt gibi algılanmasına neden olmuştur. Türkiye'nin uluslararası kamuoyuna ve Orta Doğu kamuoyuna bu operasyonların gerekliliği ve amaçları konusunda daha aydınlatıcı olması gerekmektedir.

Sonuç olarak Orta Doğu son yüzyılda, hatta Osmanlı Devleti'nin son dönemlerindeki misyonerlik ve Vahhabi hareketleri düşünüldüğünde son iki yüzyılda sürekli olarak karmaşaya ev sahipliği yapmıştır. İngiliz ve Fransız mandalarıyla başlayan süreç İsrail ile yaşanan savaşlar, İran – Irak Savaşı, ABD'nin Irak'ı işgali ve Suriye iç savaşı gibi kanlı olaylara sahne olmuştur. Kimi zaman dışarıdan gelenlerin Müslüman kanı akıttığı bu topraklarda kimi zamanlarda da kardeş kardeşin kanını akıtmış, bu savaşlardan da ekonomik kazanan Batılılar olmuştur. Bölgede ihtiyaç duyulan, bölgenin sesi olabilecek liderlik vasfı ve tecrübesi olan bir ülkenin Orta Doğu'ya rol model olması gerekmektedir. Bu liderlikten kasıt toprak egemenliği değil post modern anlamda bir liderliktir. Yumuşak bir güç olarak sivrilecek, bölgenin sorunlarına çözüm üretebilecek, bölge sorunlarına dış müdahaleleri engelleyebilecek kadar güçlü olan bir ülke bu liderliğe geçecektir. Yıllarca direkt işgal ile dışarıdan ya da gayri resmi atamalarla bölge içinden birilerinin iktidara gelmesi ile yönetilen Orta Doğu'nun bu şekilde yönetilemeyeceği, kendi pratikleri ve kendi özellerine hâkim, halk ile bütünlük kurup kabul görülebilecek bir ülke bu pozisyona gelecektir. ABD başta olmak üzere Batılılar bu gerçekten rahatsız olsalar da Orta Doğu'yu bu şekilde yönetemeyeceklerini anlamışlardır. Ayrıca Orta Doğu'nun çoğu ülkesinde halklar arasında yükselen anti Amerikancılık ve anti Batıcılık hareketleri de bundan sonra bu ülkelerin rahat bir şekilde Orta Doğu'ya yönelik politikalar üretemeyecekleri ortadadır. Tüm bu niteliklere sahip olan, tüm Avrasya'da bölgeyi Türkler kadar tanıyan, bağı olan ve bölgeye yönelik tecrübesi olan başka bir ülke yoktur. Yapılan anket çalışmasında elde edilen Orta Doğulu halkların fikirleri doğrultusunda Orta Doğu'ya post modern bir lider olabilecek, rol model olabilecek, Orta Doğu'nun tamamen durulmaması da daha huzurlu, daha sakin ve daha istikrarlı bir hale getirebilecek yegâne ülke Türkiye Cumhuriyeti'dir.

EXTENDED ABSTRACT

THE FUTURE OF REGIONAL LEADERSHIP AND TURKEY'S POSITION COMPARED TO THE MIDDLE EASTERN UNDERGRADUATE STUDENTS

INTRODUCTION

When we say the Middle East, the first things come to mind of most of us are negative concepts such as oil, war, terrorism, conflict, backwardness. The term "Middle East" has been used first time by Alfred Thayer Mahan in 1902 for the region which has been envisaged with these negative concepts to indicate the region between Arabia and India (Çelik and Gürtuna, 2005: 17). It is difficult to define or limit this region. The reason for this difficulty is that the great powers trying to direct the region in the direction of their own interests regard the Middle East differently. Özey summarized this situation as follows:

"The United States, who sees itself as the only superpower, considers the borders of the Middle East region wide from the Northwest shores of Africa to Pakistan. While Russia considers the borders of the Middle East region as narrow areas, England draws the borders that are generally accepted today. The United Kingdom keeps oil in the foreground while drawing borders of the region. " (Özey, 2014: 375).

The concept of the Middle East, as noted by the well-known Orientalist Edward Said (2012: 26) *"The concept of the Middle East is a relative concept produced by Europe, that has no an objective reality and that is positioning itself at the center of the Earth and expressing the distance definitions associated with that."* When we look at all these limitations and definitions, it can be seen that the Middle East has become the most important hot zone of conflict in today's world. And did the Middle East remain continuously in these negativities all its history? The answer to this question is partly yes and partly no.

Since the date that Turks have converted to Islam and entered into the Middle East, it has become imaginable to think the Islamic World and the Middle East independent from Turks, and the Turks independent from Islam and the Middle East. Since the beginning of civilization, while the Middle East has always been home to different states, the majority of these states have been established by the Turks in the last thousand years. Especially during the period of the Ottoman Empire, the facts that the Middle East experienced the brightest period, its economy developed, peace and security environment was ensured, in the region, strengthened the image of the Turks. However, the activities before the World War I and the collapse the Ottoman State in the period after that; the era starting with the establishment of new states in the region brought many different events, instability, chaos, and backwardness. After Atatürk's death, the New Republic of Turkey has moved away from the Middle East with false foreign policies. As a result of these false policies, in our Country there is a group does not see Turkey middle-eastern and humiliate brotherly people, as well as there are people who do not like us in the Middle East. But especially as of the 21st century, the understanding of foreign policy has changed in Turkey. The connection with the Middle East, which was established by shared history, culture, religion and geographical closeness and backed by new foreign policy instruments, puts Turkey in a position in the region from the point view of security in the past towards a point requiring, increasingly, more diverse and complex relationships.(Sever, 2012: 1).

METHOD

In this study, it is aimed to reveal how Turkey's close interest in the Middle East was perceived by the Middle East as a regional leader in line with the changing foreign policy understanding in Turkey. This research is a quantitative research conducted with scan pattern. Survey technique was applied as the data collection tool in this survey where the general screening model was used.

The participants of the survey are students from the Middle East who come to our country for undergraduate and graduate education. The survey prepared as a data collection tool was applied to 343 Middle Eastern undergraduate and graduate students. The survey form was applied with the electronic forms in Turkish and English via Google Forms. The survey, consisting of four parts, contains 22 questions in total. The result obtained in the direction of the obtained data makes the research an inductive research.

FINDINGS AND INTERPRETATIONS

Findings on Demographic Situation of Participants

The percentages of participants who vary between 18 and 37 years of age are as shown in Table 1 according to age groups. While the participants were at most 27 years old, the median age of the sample group was found to be 25,01. The Syrians, which comprise 24.56% of the sample group and consisting of 84 people, is followed by 45 Iraqis (13,15%) people and 37 Palestinians (10,81%). The survey was conducted by individuals studying at 46 different universities from all over Turkey. It was seen that the participants in the survey are studying in 68 different departments of universities in Turkey. 35,39% of the participants is from the Faculty Of Engineering, 21,64% of it is from the Faculty of Economics and Administrative Sciences, 14,03% of it is from the Faculty of Medicine, 9,3% of it is from the Faculty of law. These students are the individuals who will serve in important positions when they return to their country as per the departments they study and who will have a say in the management of the country. 51.5% of the participants identify themselves with their country's citizenship, 23.4% with nationality, 19% with religious belief.

Findings of participants' perceptions towards the Middle East

35.1% of participants hold the Western countries responsible for the chaos in the Middle East. The Ottoman state, which was opened to the Middle East during the reign of Yavuz Sultan Selim, gave the people of the region the brightest years. However, this situation began to deteriorate as of the 18th century. When the shock of domestic security with the deterioration of the Grooming system, that wars of the Ottoman Empire started to last longer and the economic troubles brought by defeats have been added to these, it has begun to deteriorate the peace in the region. The effects of nationalism and the Wahhabi movement were added to this mess. Abdulvahab preached the return of a very primitive Islam (Özey, 2017: 171). Growing with the support of the British, this movement quickly destabilized the Middle East. In addition, the legitimacy of the Ottoman state in the eyes of the people has been weakened by criticizing the Ottomans for not winning victory anymore and for constantly sitting on the table with the Westerners due to the balance policy. In the World War I, the growing interest and intervention in the region has peaked with the British promise of a great Arab state, however, after the World War I, many new Arab states, small and large, were established as British and French mandates. 83% of the participants attributed the present complex structure of the Middle East to the collapse of the Ottoman Empire.

The Arab Spring has been interpreted differently in both the Middle East local public and the international public opinion as follows: "The process of the Western World to provoke the peoples of the Arab countries, to overthrow the governments and create turmoil in their place, bringing very weak and more dependent governments (Özey, 2017: 125)" or "a popular uprising for more rights, justice and equality that bring new beginnings and changes to the region (Ayaza, 2013: 60)". 54.3% believes that the western countries are involved in the Arab Spring events, 57.3% see the Arab Spring events as the uprising of the people for a more democratic environment.

Findings on Participants' Perceptions Towards Turkey

The Republic of Turkey is a Turkish state according to 28.4% of the participants; it is a European state according to 28.4% of the participants; it is a continuation of the Ottoman State according to 26.3% of the participants. 54% of the participants described Turkish people as a nationalist society. 63.3% of participants said that their thoughts has changed when they come to Turkey.

The decision makers in Turkey have considered the developments in the region in the Arab Spring process as an appropriate development to reinforce the role of regional leadership (Efeğil, 2016: 49). In this respect, unlike Westerners, the Republic of Turkey is in favor of reconciliation, not armed intervention. He was spiritually supportive of the people as a soft power with the statements that he wants the Middle East to develop into a more democratic state and supports this. 59.5% of the participants stated that they believed that Turkey was with the People's movements and Democracy through its foreign policies throughout the Arab Spring.

With the "one minute" and "Mavi Marmara" events, 92.7% of the participants are pleased with the attitude of Turkey, which is the most strong critic of Israel's Palestinian persecution. 93.27% of the participants think that other Muslim Middle Eastern countries should help Turkey on the issue of refugees. Turkey's position in the occupation of Iraq on 1 March 2003, the acceleration of Turkey – EU relations in the early years of the AKP government, Erdogan's "one minute" scolding in Davos, and the discourse of zero problem with the neighbors that is supported by practices, Ankara caught a very positive wind in the region in its favor (Sever 2012: 115). In addition, Turkey has become one of the most popular actors in the region with its Arab Spring policies, Turkish TV shows and Turkish goods. 82.8% of the respondents see Turks as the most popular actors of the Middle East.

Although 30.9% of participants have questions about secularism, 45.3% said that they want to see Turkey's secular state structure in their own countries.

92.7% of participants argued that Middle Eastern people should defend their countries against coups like the Turkish people.

Although 39% of the participant suspects, 50.5% believes that the "Firat Shield" operation was intended for terrorist organizations.

Although the indecisiveness of 28.9% of the participants is attention-grabbing, 55.6% consider Turkey the most important force against terrorist organizations.

Findings on the Opinions of Participants about the Situation of the Regional Leadership in the Middle East

According to Nolte (2010: 893), a regional force should influence the management of the regional structure, work for the collective good of the region, identify the regional security agenda; its leadership position should be recognised by local and external States, it should be integrated into regional and cultural forms as representative of regional interests (extract from Sever, 2012: 95). This is the leadership intended in this study. Not a pervasive and hegemonic leadership. 37.4% of the participants see Turkey, 25.4% see Iran and 23.4% see Saudi Arabia as the leader of the Middle East.

64.6% of the participants argue that Turkey, 19% argue Iran and 3.2% argue Saudi Arabia should be the leader.

CONCLUSION AND SUGGESTIONS

The Republic of Turkey established close relations with the Middle East during its foundation period and was very interested in Mosul and Hatay issues. However, the Middle East foreign policy in the post-Atatürk period has become the USA-driven situation with the fear of the USSR during the Cold War period. A wall was built between the Middle East and Turkey with inadequate and improper foreign policies. However, this wall has been demolished with the understanding of foreign policy that has changed in Turkey since the beginning of the 21st century.

With the policy of "zero problem with neighbors" of Turkey's during this period, bilateral relations with Middle East countries have been developed. The harsh criticism of the expansionist policies of West and Israel in the Middle East and the receiving refugees with open arms have strengthened Turkey's popularity in the region. Turkey's frequent "democracy" emphasis in the Arab Spring period by blocking Western military interventions has strengthened this image.

A country which is needed in the region and equipped with leadership quality and experience that can be the voice of the region should be a role model in the Middle East. The intention in this leadership is not land sovereignty but a leadership in post-modern sense. A country which is able to distinguish as a soft power, be able to produce solutions for the problems of the region, and strong enough to prevent external interventions for regional problems will pass to this leadership. Turkey's emergence as a soft power has caused it to rise as a rival against Iran and Saudi Arabia in regional leadership. However, there is no other country in Eurasia that has all these qualities, knows the region as well as the Turks, has ties and experience in the region. In line with the opinions of the Middle Eastern people obtained in the survey, the Republic of Turkey is the unique country which can be a post-modern leader and role model for the Middle East and is able to make the Middle East, though not stabilized completely, more peaceful, calmer and more stable place.

Kaynakça / References

- Akbaş, Z. (2012). Ortadoğu'da değişim süreci ve Türk dış politikası. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 3(1), 51 – 73.
- Armaoğlu, F. (2004). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995)*. İstanbul: Alkım Yayınevi.
- Ayaza, E. (2013). Arap Baharı sonrası dönemde Avrupa Birliği'nin Orta Doğu ve Akdeniz politikalarının geleceği ve Türkiye'nin rolü. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 60 – 87.

- Balci, A. (2016). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem, Teknik ve İlkeler*. Ankara: Pegem Akademi.
- Çelik, S. & Gürtuna, A. (2005). *Büyük Ortadoğu Projesi ve Türkiye'ye Etkileri*. Ankara: Global Strateji Enstitüsü.
- Efegil, E. (2016). AK Parti hükümetinin Orta Doğu politikası ve ABD yönetimi ile Batılı uzmanların eleştirileri. *Gazi Akademik Bakış*, 9(18), 45 – 58.
- Gelvin, J. L. (2014). "Arapların İsyanlarını Anlamak", *Ortadoğu: Direniş, Devrim, Emperyalizm*. Y.D. Çetinkaya (drl.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Gelvin, J. L. (2016). "Modern Ortadoğu Tarihi", G. Ayas (çev.), İstanbul: Timaş Yayınları.
- Kirkpatrick, D. D. (2011). Premier of Turkey Takes Role in Region. New York Times. 25 Aralık 2017 tarihinde https://www.nytimes.com/2011/09/13/world/middleeast/13egypt.html?_r=0, adresinden edinilmiştir.
- Lewis, B. (2016). *Ortadoğu*. (Çev: S.Y. Kölay). Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Masters, B. (2017). *Osmanlı Devleti'nin Arapları 1516 – 1918*. (Çev: F. Çoşkun). İstanbul: Doğan Kitap.
- Nolte, D. (2010). How to compare regional powers: analytical concepts and research topics. *Review of International Studies*, 36, 881 – 901.
- Özey, R. (2014). *Dünya ve Türkiye Ölçeğinde Siyasi Coğrafya*. İstanbul: Aktif Yayınevi.
- Özey, R. (2017). *Ortadoğu'nun Jeopolitiği*. Ankara: Pegem Akademi.
- Said, E. (2012). *Şarkiyatçılık*. (Çev: . B, Ülner). İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Sampson, A. (1976). *Petrol Oyunu*. (Çev: A. Üstünel). İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Sever, A. (2012). *Türkiye'nin Orta Doğu İlişkileri*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Türkiye – İsrail İlişkileri. (2017). 24 Aralık 2017 tarihinde <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-israil-siyasiliskileri.tr.mfa>, adresinden edinilmiştir.

EK / SUPPLEMENT 1.

1. Personal Informations / Kişisel Bilgileriniz

- 1.1. Your Age / Yaşınız
- 1.2. Your Country / Ülkeniz
- 1.3. Your University in Turkey / Türkiye'de Eğitim Gördüğünüz Üniversite
- 1.4. Your Department In University / Üniversitede Okuduğunuz Bölüm
- 1.5. How do you define yourself as someone living in the Middle East? / Orta Doğu'da yaşayan birisi olarak kendinizi nasıl tanımlıyorsunuz?
 - With my country / Ülkem ile
 - With my nationality / Milliyetim ile
 - With my religion / Dini inanışım ile
 - With my denomination / Mezhepim ile

2. Your ideas about The Middle East / Orta Doğu hakkındaki düşünceleriniz

- 2.1. What is the reason for the chaos in the Middle East? / Orta Doğu'daki kaosun nedeni nedir?
 - Israel / İsrail
 - Western Countries / Batılı Ülkeler
 - Sectarian Clash / Mezhep çatışması
 - Ethnicity / Etnik durum
 - Other / Diğer
- 2.2. The Middle East was a calm and peaceful place during the time of the Ottoman. But after the First World War, the Ottoman Empire collapsed. The Middle East map redrawed. The Middle East was dragged into chaos like this. / Orta Doğu, Osmanlı zamanında sakin ve huzurlu bir yerdi. Ancak Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Osmanlı İmparatorluğu yıkıldı. Orta Doğu haritası yeniden çizildi. Orta Doğu bu şekilde kaosa sürüklendi.
 - Absolutely i agree / Kesinlikle katılıyorum
 - I agree / Katılıyorum
 - Undecided / Kararsızım
 - I don't agree / Katılmıyorum
 - Absolutely i don't agree / Kesinlikle katılmıyorum
- 2.3. The Arab Spring is a provocation of the West. / Arap Baharı, Batı'nın kışkırtmasıdır.
 - Absolutely i agree / Kesinlikle katılıyorum
 - I agree / Katılıyorum
 - Undecided / Kararsızım
 - I don't agree / Katılmıyorum
 - Absolutely i don't agree / Kesinlikle katılmıyorum
- 2.4. The Arab Spring is a popular uprising for freedom and equality. / Arap Baharı özgürlük ve eşitlik için bir halk ayaklanmasıdır.
 - Absolutely i agree / Kesinlikle katılıyorum
 - I agree / Katılıyorum
 - Undecided / Kararsızım
 - I don't agree / Katılmıyorum
 - Absolutely i don't agree / Kesinlikle katılmıyorum

3. Your ideas about Turkey / Türkiye hakkındaki düşünceleriniz

- 3.1. How would you describe this country before coming to Turkey? / Türkiye'ye gelmeden önce bu ülkeyi nasıl tanımlıyordunuz?
 - European / Avrupalı
 - Asian / Asyalı
 - Turkish / Türk
 - Continuation of the Ottoman Empire / Osmanlı İmparatorluğu'nun devamı
 - Middle Eastern / Orta Doğulu
- 3.2. How do you define Turkish people? / Türk insanını nasıl tanımlarsınız?
 - Secular / Laik
 - Nationalist / Milliyetçi
 - Conservative / Muhafazakâr
 - Other/ Diğer
- 3.3. Did your ideas change after coming to Turkey? / Türkiye'ye geldikten sonra fikirleriniz değişti mi?
 - Yesi I've known the wrong Turkey / Evet, Türkiye'yi yanlış tanıyordum.
 - No, I've not changed / Hayır, değişmedi.
- 3.4. Turkey has stood next to freedom of the people and democracy in the Arab Spring. / Türkiye Arap Baharı'nda halkın, özgürlüğün ve demokrasinin yanında olmuştur.
 - Absolutely i agree / Kesinlikle katılıyorum
 - I agree / Katılıyorum
 - Undecided / Kararsızım
 - I don't agree / Katılmıyorum
 - Absolutely i don't agree / Kesinlikle katılmıyorum
- 3.5. Turkey's stance against Israel (Davos Crisis, Blue Marmara Ship event etc.) is pleasing to the Middle East. / Türkiye'nin İsrail'e karşı tutumu (Davos Krizi, Mavi Marmara olayı vb.) Orta Doğu için sevindiricidir.

- Absolutely i agree / Kesinlikle katılıyorum
- I agree / Katılıyorum
- Undecided / Kararsızım
- I don't agree / Katılmıyorum
- Absolutely i don't agree / Kesinlikle katılmıyorum

3.6. Turkey's aid for Syrian and Palestinian refugees should be an example to other Muslim countries. / Türkiye'nin Suriyeli ve Filistinli mültecilere yardımı diğer Müslüman ülkelere örnek olmalıdır.

- Absolutely i agree / Kesinlikle katılıyorum
- I agree / Katılıyorum
- Undecided / Kararsızım
- I don't agree / Katılmıyorum
- Absolutely i don't agree / Kesinlikle katılmıyorum

3.7. Turkish politicians and Turkey are the most popular actors in the Middle East. / Türk siyasetçiler ve Türkiye Orta Doğu'nun en popüler aktörleridir.

- Absolutely i agree / Kesinlikle katılıyorum
- I agree / Katılıyorum
- Undecided / Kararsızım
- I don't agree / Katılmıyorum
- Absolutely i don't agree / Kesinlikle katılmıyorum

3.8. Secular Turkey is a very good example for The Middle East countries. / Laik Türkiye Orta Doğu ülkeleri için çok güzel bir örnektir.

- Absolutely i agree / Kesinlikle katılıyorum
- I agree / Katılıyorum
- Undecided / Kararsızım
- I don't agree / Katılmıyorum
- Absolutely i don't agree / Kesinlikle katılmıyorum

3.9. The Turkish people prevented the July 15 Coup for democracy. This event should be an example for the whole Middle Eastern people. / Türk halkı demokrasi için 15 Temmuz darbesini engellemiştir. Bu olay tüm Orta Doğu halklarına örnek olmalıdır.

- Absolutely i agree / Kesinlikle katılıyorum
- I agree / Katılıyorum
- Undecided / Kararsızım
- I don't agree / Katılmıyorum
- Absolutely i don't agree / Kesinlikle katılmıyorum

3.10. Operation Shield Euphrates, is Turkey's military operations against terrorism. / Fırat Kalkanı, Türkiye'nin teröre karşı askeri bir operasyonudur.

- Absolutely i agree / Kesinlikle katılıyorum
- I agree / Katılıyorum
- Undecided / Kararsızım
- I don't agree / Katılmıyorum
- Absolutely i don't agree / Kesinlikle katılmıyorum

3.11. Turkey is the most important power in the Middle East against ISIS and other terrorist organizations. / Türkiye IŞİD ve diğer terör örgütlerine karşı Orta Doğu'daki en önemli güçtür.

- Absolutely i agree / Kesinlikle katılıyorum
- I agree / Katılıyorum
- Undecided / Kararsızım
- I don't agree / Katılmıyorum
- Absolutely i don't agree / Kesinlikle katılmıyorum

4. Your ideas about the situation of regional leadership in the Middle East / Orta Doğu'da bölgesel liderliğin durumu hakkındaki düşünceleriniz

4.1. Who is the leading power to the Middle East? / Orta Doğu'ya liderlik eden güç kimdir?

- Turkey /Türkiye
- Iran/İran
- Saudi Arabia /Suudi Arabistan
- Egypt/Mısır
- Other/Diğer

4.2. Who should be leader in the Middle East? / Orta Doğu'nun lider gücü kim olmalıdır?

- Turkey /Türkiye
- Iran/İran
- Saudi Arabia /Suudi Arabistan
- Egypt/Mısır
- Other/Diğer